

T.C.

İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH BÖLÜMÜ

XIX. YÜZYIL SİLAHLANMA YARIŞINDA OSMANLILAR:

MECMUA'-İ FÜNÛN-İ ASKERİYE DERGİSİNE GÖRE

KRUPP TOPLARININ ALIMI

(LİSANS BİTİRME TEZİ)

Yunus ŞİRİN

İSTANBUL-2020

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TARİH BÖLÜMÜ

**XIX. YÜZYIL SİLAHLANMA YARIŞINDA
OSMANLILAR: MECMUA'-İ FÜNÛN-İ ASKERİYE
DERGİSİNE GÖRE KRUPP TOPLARININ ALIMI**

(LİSANS BİTİRME TEZİ)

Yunus ŞİRİN

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜRKMEN

İSTANBUL

2020

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Yunus ŞİRİN

10/06/2020

ÖZET

Osmanlı askerî tarih araştırmaları içerisinde kaynak değeri açısından süreli yayınların önemi büyüktür. XIX. yüzyıl içerisinde basın kültürünün gelişmesi, her alana etki etmiş ve askeriyede bundan etkilenmiştir. Mecmua'-i Fünûn-i Askeriye adıyla çıkarılan süreli yayın, şimdiye kadar çokça işlenmiş Osmanlı-Alman silah ticaretine farklı bir açıdan bakmamıza olanak tanımıştır. İki lke arasındaki top ticaretinde, atış deneme ve tecrübelerinin ne kadar etkili olduğunu Mecmua'-i Fünûn-i Askeriye dergisi sayesinde, görmek mümkündür. Mezkûr derginin daha fazla incelenip, çalışılması farklı konulara yeni bir bakış açısı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mecmua'-i Fünûn-i Askeriye, askerî tarih, askerî süreli yayınlar, Krupp

ABSTRACT

Periodicals are very important in terms of source value among Ottoman military history studies. The development of the press culture in the 19th century has affected every area and has been affected by this in the military. The periodical, published under the name Mecnua'-i Fünûn-i Askerîye, allowed us to take a different perspective on the Ottoman-German arms trade, which has been widely processed. Thanks to the Mecnua'-i Fünûn-i Askerîye, it is possible to see how effective the shooting trials and experiences are in the gun-trade between the two countries. The further study on Mecnua'-i Fünûn-i Askerîye journal will provide a new perspective on different topics.

Key words: Mecnua'-i Fünûn-i Askerîye, military history, military periodicals, Krupp

TAKDİM

Tez konusu olarak, Mecmua'-i Fünûn-i Askerîye dergisine göre Krupp toplarının alımını çalışmam, tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya Türkmen'in tavsiye ve yönlendirmesiyle olmuştur.

İlk olarak Mecmua'-i Fünûn-i Askerîye dergisi içerisinde Krupp toplarıyla ilgili makaleler taranmış, bu araştırmanın sonucunda konumuzla alakalı 2 makale tespit edilmiştir. Araştırmanın büyük bir kısmı dijital ortamda yapılmış, bir kısmı ise Askeri Müze Kütüphanesi'nde yapılmıştır.

Üç bölüme ayrılan bu tezin giriş kısmında Osmanlı klasik dönem kurumlarından ve zihniyetinden bahsedilmiş, Topçu Ocağı ve Tophane-i Âmire Müşiriyeti hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölüm içerisinde genel hatlarıyla Osmanlı Topçuluk Tarihi anlatılmış, ateşli silahların kullanımı gibi konular üzerine bir literatür değerlendirmesi yapılmıştır. İkinci bölüm içerisinde Mecmua'-i Fünûn-i Askerîye dergisi ve Krupp Firması'yla ilgili bilgiler verilmiş ve Osmanlı-Krupp münasebetlerine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise dergi içerisindeki makaleler incelenmiş, Meppan Poligonunda 1879 yılında yapılan top tecrübelerinin, 1885 yılında verilen siparişlerde etkili olduğu iddia edilmiştir. Ekler kısmında, bulunan iki makalenin transkripsiyonu verilmiş olup araştırmacılara kolaylık olması düşünülmüştür.

Tez yazım sürecinde hiçbir yardımı benden esirgemeyen ve itinayla düzeltmeler yapan tez danışmanım, Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya Türkmen'e şükranlarımı arz ederim.

Beş yıllık üniversite hayatım boyunca, bir "ağabey" gibi ilgi gösteren ve sorunlarımı dinleyen Ar. Gör. Cengiz Yolcu'ya teşekkürlerimi sunarım.

Sınıf arkadaşlarımla hepsine teşekkür etmekle birlikte, dostlarımla Süleyman Aydın ve Muhammed Yusuf Akyıldız'a ayrıca teşekkür ederim.

Teşekkürlerin en büyüğü, her türlü zorluk ve başarısızlıkta desteğini benden esirgemeyen annem Fidan Şirin, babam Mustafa Şirin ve abim Şükrü Şirin'e. Bu tezi üç ay önce hayatıma giren ve alabileceğim en güzel unvanlardan biri olan amcalığı bana yaşatan, yeğenim Kerem Şirin'e ithaf ediyorum.

İstanbul 2020

Yunus ŞİRİN

İçindekiler

Beyan.....	i
Özet.....	ii
Abstract.....	iii
Takdim.....	iv
Kısaltmalar Listesi.....	vii
GİRİŞ.....	1
1.OSMANLI TOPÇULUK TARİHİ.....	3
2.MECMUA’-İ FÜNÛN-İ ASKERİYE DERGİSİ VE KRUPP FİRMASI	15
2.1.Mecmua’-i Fünûn-i Askerîye Dergisi.....	15
2.2.Krupp Firması.....	17
2.2.1.Krupp Firması ve Osmanlılar	20
3.MECMUA’-İ FÜNÛN-İ ASKERİYE’YE GÖRE KRUPP TOPLARININ ALIMI.....	23
3.1. MFA Dergisinde Bulunan Krupp Topları ve Firması İle İlgili Makaleler	23
3.2. MFA Dergisi İçerisindeki Makalelerin Önemi.....	25
SONUÇ	30
KAYNAKLAR.....	31
EKLER	35

KISALTMALAR LİSTESİ

a. mlf.: adı geçen müellif

a.g.e.: adı geçen eser

a.g.m: adı geçen makale

bkz: bakınız

BOA: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Dia: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

ed: Editör

Eİ²: Encyclopedia of Islam, Second Edition

h: hicrî

M.E.B.İ.A: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi

MB. İ: Mabeyn-i Hümayun Evrakı, İradeler

MFA: Mecmua'-i Fünûn-i Askerîye Dergisi

s: sayfa

Y. MTV: Yıldız Mütenevvi Maruzat

Y. PRK.ASK: Yıldız Perakende, Askerî Maruza

GİRİŞ

‘‘Fünûn ve ma’arif ve sanayi’-i askeriyenin fevkalade bir sür’atle terakkisine hâdim olan on dokuzuncu asr-ı milâdî icrâ-yı ıslahat ve tensikât zımnında her kavim topçularına olduğu gibi Osmanlı topçularına da pek büyük bir cevelângâh teşkil eylemiş...’’

Ferik Ahmed Muhtar Paşa¹

Yukarıda alıntılanan cümle, aslında XIX. yüzyıl çerçevesinde Osmanlıların bütün kurum ve kuruluşlarına uyarlanabilecek şekilde genişletilebilir. Bütün klasik kurum ve anlayış yapısı mezkûr yüzyıl içerisinde değişmiş, modernleşmiş ve muasırlaşmıştır. Ancak güçlü geleneklere sahip olan bazı ocakları modernize etmek mümkün olamamış ve netice itibariyle bu gibi ocaklar ilga edilmiştir. Topçu Ocağı ilga edilmeye gerek kalmadan, modernleştirilerek ‘‘Tophane-i Âmire Müşiriyeti’’ adını almış ve modern topçuluk, yeni silah sistemlerinin incelenmesi ve üretimi gibi faaliyetler Tophane-i Âmire çatısı altında sürdürülmüştür. Ateşli silahların muharebeler içerisindeki etkileri XIX. yüzyılda, daha önce hiç olmadığı şekilde, öldürücü olmuştur. Bunun neticesinde de güçlü silahlara sahip olmak ve bu silahlara uygun taktik ve stratejiler belirlemek, her devletin yapmaya çalıştığı şey olmuştur. Hem güvenlik

---

¹ Ahmed Muhtar, *Osmanlı Topçuları*, İstanbul: Mekteb-i Fünûn-i Harbiye-i Şahane Matbaası, 1315, Medhal.

açısından hem de yeni sömürgeler elde ederek ekonomik refaha kavuşmak isteyen devletler, çareyi yeni silahlar alarak, silah teknolojisinin devamını ve dolayısıyla silah ticaretinin yaşamasını sağlamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu örneğine baktığımız zaman, yeni silah sistemlerinin alınmasının sebebi daha çok güvenlik gerekçeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hem merkezî hükümete karşı ayaklanan taşra görevlileri, hem de imparatorluğun civar komşularının –örn. Rusya- saldırgan politikaları, devletin genel anlamda modernleşmesini ve ordunun ise Avrupaî silahlarla teçhiz edilmesini zorunlu kılmıştır. Bu süreç içerisinde yapılan silah ithalatında bazı ülkeler ve bazı firmalar ön plana çıkmıştır.

Silah ithalatı yapılan ülkeler, dönemden döneme değişmiştir. Bunda etkili olan hususlar, silahların teknolojik durumu veya siyasî meseleler olabilmekteydi. Osmanlı İmparatorluğu açısından baktığımızda, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa'nın XIX. yüzyıl içerisinde önemli ithalat merkezleri olduğunu söylemek mümkündür. Ancak mezkûr yüzyılın ikinci yarısından itibaren tek bir devlet-Almanya-tarafından Osmanlı silah pazarı ele geçirilmiştir. Siyasî, iktisadî ve askerî çıkarların uyuştuğu bu ticaret vesilesiyle iki ülke müttefik gibi hareket etmişler ve I. Dünya Savaşı'na birlikte katılmışlardır.

1.OSMANLI TOPÇULUK TARİHİ

Savaş tarihi, çeşitli silah ve taktiklerin ortaya çıkmasıyla birlikte yüzyıllar boyunca değişime uğramıştır. Savaş araç-gereçlerinin sürekli olarak yenilerinin icat edilmesi ve bu yeni üretim savaş araçlarının daha öldürücü olması, bir noktada, varlığını devam ettirmek isteyen devletlerin bunlara sahip olmasını elzem hale getirmiştir. Bu anlamda savaşların seyrini değiştiren ve kadim de ısrar eden devletlerin zevale uğramasına sebep olan yeniliklerden bir tanesi de barutun silahlarda kullanımı ve dolayısıyla ateşli silahlardır. Burada ilk olarak barutun tarihçesi verilecek, daha sonra ateşli silahlarda kullanımına geçilecek ve nihayetinde kullanıma girmesinden II. Abdülhamit dönemine kadar olan Osmanlı topçuluğu anlatılacaktır.

Bir nesneyi uzağa fırlatma düşüncesi ateşli silahlardan öncede bulunmaktadır. Nitekim mancınık veya arbalet gibi savaş aletleri ürettiği mekanik güç sayesinde bir nesneyi uzağa fırlatabilmekteydi. Ancak bunların etkinliği sınırlı kalmaktaydı, çünkü bu aletlerin ürettiği güç az olmakta ve fırlatılan merminin sürati de düşük olmaktaydı. Ateşin insanlar tarafından bir savaş aleti ve savunma aracı olarak kullanılması ilk olarak vahşi hayvanlara ve yabancı topluluklara karşı olmuştur. Ateşin bu noktada etkinliğini azaltan şey havanın oksijenine ihtiyaç duymasıdır. Barut silahlarda kullanılmadan önce bazı gösterilerde ve havaî fişeklerde kullanılıyordu. Barutun ilk defa Çin’de M.Ö. 1000 veya M.Ö. 600-400 tarihleri arasında kullanıldığı tahmin edilmektedir.² Barutun Çin’de icat edilip, Müslümanlarca Orta Doğu’ya ve oradan Avrupa’ya geçtiği yönünde yaygın ve kabul edilen bir görüş vardır. Müslüman kaynaklarında barutun ‘‘Çin Karı’’ veya ‘‘Çin Tuzu’’ şeklinde geçmesi bu durumu bir anlamda doğrulamaktadır.³ Bu ‘‘kara barut’’ %75 Potasyum Nitrat, %15 Kömür ve %10

---

² Muzaffer Erendil, *Topçuluk Tarihi*, Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1988, s.6.

³ Barutun ana maddelerinden birisi olan Potasyum Nitrat’ın beyaz renginden dolayı böyle bir benzetme yapıldığı düşünülebilir. Vernon J. Parry, ‘‘Barud’’, *El²*, s.1055-56; Barutun Avrasya’ya Moğol Hakimiyeti altında geçtiği hakkında bkz. Stephen Morillo, Jeremy Black ve Paul Lococo, *War in World History: Society, Technology, and War from Ancient Times to the Present*, I, New York: McGraw-Hill Companies, 2009, s. 236-237.

Kükürt karıştırılarak yapıyordu. Burada ateşi güçlü yapan ve sönmesinin önüne geçen şey Potasyum Nitrat'ın (güherçile) havanın oksijenine bağlı kalmaksızın, içerisindeki oksijenle yanabilmesidir.⁴ Yanmanın etkisiyle ortaya nitrojen ve karbondioksit'den oluşan kara bir duman çıkıyordu. Bu barutun yavaş yanması, patlama anında düşük basınca sahip olmasına neden oluyordu.⁵ XIX. yüzyıl da dumansız barutların icadına kadar, klasik kara barut kullanılmıştır.

Barutun, patlayıcı etkisinden silahlar içerisinde ne zaman faydalandığı hakkında ise bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bu konu hakkındaki görüşler; Topun Çin'de icat edilip diğer bölgelere yayılması, Avrupa'da Roger Bacon tarafından icat edilmesi ve Endülüs Emevîleri tarafından icat edildiği, yönünde özetlenebilir.⁶ Topun kimin tarafından icat edildiği yönünde müphemlik olsa da geliştirenler ve bir harp aleti olarak sistemli şekilde kullananlar Avrupalılardır. Avrupa'da ilk ateşli silahın XIII. yüzyılın sonu ile XIV. yüzyılın başında kullanıldığı yönünde tahminler bulunmaktadır.⁷ Konumuz itibariyle Osmanlı topçuluğunu işleyeceğimiz için, "Osmanlılar da ilk ateşli silahlar ne zaman kullanıldı?" sorusuna geçmek istiyorum.

Topun icadı ve kullanımında olduğu gibi, Osmanlıların ne zaman ateşli silah kullanmaya başladıkları da tartışmalı bir konudur. Bunun sebebi olarak kaynakların azlığı ve kaynaklar arasındaki bilgilerin farklı olması diyebiliriz. Burada tartışmayı başlatan İ. H. Uzunçarşılı'nın *Kapıkulu Ocakları* kitabında, Osmanlı topçuluğunun I. Kosova Savaşı yani XIV. yüzyılın son yarısında başladığını iddia etmesidir.⁸ İddiasını bununla da bırakmayıp, Niğbolu Savaşı'nda da Osmanlıların silah kullandığını eklemektedir. Bu iddiaya ilk eleştiri

---

⁴ T. Nejat Eralp, *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*, Ankara: TTK Yayınları, 1993, s. 101-102.

⁵ Albert Manucy, *Artillery Through the Ages*, Washington: United States Government Printing Office, 1949, s. 23.

⁶ Gabor Agoston, "Top," *DİA* 41 s. 240; Mahmut Şakiroğlu, "Barut," *DİA* 5 s. 92; Erendil, *Topçuluk Tarihi*, s. 6-7.

⁷ Erendil, *Topçuluk Tarihi*, s. 10.

⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları*, II, 3. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s. 35; Uzunçarşılı Neşri'ye atıf yapıp Topçu Haydar'dan bahsediyor.

Paul Wittek tarafından yapılmıştır. Wittek, Neşri'nin yapmış olduğu *Topçu Haydar* atfının çok sağlıklı olmadığını ve 1400'lerden önce Osmanlılar da top bulunmadığını düşündüğünü belirtmektedir. Ayrıca burada Neşri'nin bahsettiği Topçu Haydar'ın II. Kosova Savaşı'nda ki Topçu Haydar olabileceğini de eklemektedir.⁹ Bu yazının ardından konu hakkındaki bir başka görüş Halil İncalcık'tan gelmiştir. David Ayalon'un "*Gunpowder and Firearms in the Mamluk Kingdom, a challenge to a Mediaeval Society*" kitabına bir tanıtım yazısı yazan İncalcık,¹⁰ yazıya bir de "*Osmanlılar'da Ateşli Silahlar*" bölümü eklemiştir. Mezkûr makale Paul Wittek'le benzer görüşler taşımaktadır. Buna göre, ateşli silahlar ve özellikle top kullanımı, 1400'lerden sonraya tarihlendirilmiştir. Bu noktada İncalcık, Çelebi Mehmet döneminde topun girmiş olabileceğini ve II. Murat döneminde de yaygınlaştığını belirtmektedir. Bu durum hem muhasara hem de sahra topları için geçerlidir.¹¹ Ayrıca, ateşli silahlarla birlikte uygulanan *tabur cengi* taktığının, Macarlardan görülüp uygulamaya konması, ateşli silahların kullanıma girmesini kolaylaştırdığını eklemektedir. Osmanlı ateşli silahlarının tarihinin aydınlatılabilmesi için, Balkan milletlerinin ateşli silahla olan ilişkilerinin araştırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Konu hakkındaki bir diğer makale Mücteba İlgürel'e ait olup, İlgürel'in tarihlendirmesi daha erken bir döneme gitmektedir. Makale genel olarak Osmanlılar'ın XIV. yüzyıl içerisinde top kullandığını ispat etmeye çalışmaktadır. Bu noktada bazı ekonomik sebepler ve tarihi kaynakların yeniden yorumlanması yapılmıştır. İlgürel'in üzerinde durduğu kaynak Kemalpaşazâde olup, ilk dönem fetihleriyle ilgili anlatımları tekrardan yorumlamıştır. Buna göre; Gelibolu'nun Fethi

---

⁹ Paul Wittek, "The Earliest References to the use of Firearms by the Ottomans", *Gunpowder and Firearms in the Mamluk Kingdom: A Challenge to a Medieval Society* eseri içinde, Appendix II s. 141-143; Burada Neşri'nin diğer Osmanlı tarihçilerinden ziyade I. Murat'ın ölümüne değil de savaşın geneline odaklandığını belirtelim; Feridun M. Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 122-23.

¹⁰ Halil İncalcık, "Osmanlılar'da Ateşli Silahlar", *Bellekten* 21/83 (1957) s. 501-512.

¹¹ *Gazavatname*'den alıntı yapan İncalcık, sahra topunun ilk kullanıldığı savaş olarak 1444 Varna'yı söylemektedir; İncalcık, *a.g.m.*, s.509.

(1354)¹², Eksamil Kalesi'nin fethiyle (1358) ve Bolayır'ın Fethiyle (1358)¹³ ilgili Kemalpaşazade'nin anlatılarını kullanarak, bu fetihlerde top kullanıldığını ispat etmeye çalışmıştır. Diğer müelliflerce sıkça kullanılan Aşıkpaşazade Tarihi'nin 1391 İstanbul Kuşatmasıyla ilgili olarak da, bu nokta da Aşıkpaşazade'nin hata yapmış olabileceğini ve II. Mehmet döneminde doruğuna ulaşan Osmanlı topçuluğunun – eğer Aşıkpaşazade'deki kayıta güvenilecek olursa- çok kısa bir sürede ivme kazandığını kabul etmek gerektiğini belirtmektedir.¹⁴ Ağırlıkları, barut ihtiyacı ve nakil zorlukları sebebiyle Eralp, ilk topların etkinliğinin az olduğunu ve bu sebeple savaşlarda etkili olan silahların kesici ve vurucu silahlar olduğunu eklemektedir.¹⁵

Buraya kadar konu üzerinde farklı müelliflerin yorumlarını vermiş olduk, şahsî kanaatim Osmanlılar'ın XIV. yüzyılın son çeyreğinden itibaren toplara ve top teknolojisine sahip olduğu yönündedir. Bu noktada Mücteba İlgürel'in sunmuş olduğu kanıtlarla birlikte, 15 Mayıs 1373 tarihli Papa XI. Gregoire'nin Macar ruhbanına göndermiş olduğu, "Türlere ve Uhlara top satışını yasaklayan" mektubun önemli deliller olduğunu düşünüyorum.¹⁶ Özellikle Batılı tarihçilerin bu tarihi daha ileriye aldıklarını görmek mümkündür. Örneğin; Aziz Suryal Atiya 1386 Niğbolu Savaşı'nda topların ve teknolojinin biliniyor olduğunu,

---

¹² Mücteba İlgürel, "Osmanlı Topçuluğu'nun İlk Devirleri", *Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1995, s. 287-88; Bu noktada özellikle Gelibolu'nun Fethi'nde – her ne kadar yazar açıkça belirtmese de- şehir kuşatılırken depremin meydana gelmesini ve surların yıkılmasını, top sayesinde oluşan bir durummuş gibi okumak mümkün olabilir.

¹³ Bu anlatılara bir örnek olarak Bolayır'ın Fethiyle ilgili "... *burc-i metâneti tob-i harble pest oldu ve kufl-ı dürc-i hasâneti darb-i destle şikest oldu...*" örnek verilebilir. Ayrıca mezkûr kalelerin surlarının tamir edilmesinin sebebi olarak da top kullanımının mümkün olabileceğini söylemektedir. İlgürel, *a.g.m.*, s. 288

¹⁴ Mezkûr bahis şu şekildedir: "*İstanbul'un üstüne indiler. Denizden ve karadan kuşattılar. Karadan birçok yerden mancınıklar kurdular. O zamanda topu hiç bilmezlerdi. Bu topun çoğalması Sultan Murad ve oğlu Sultan Mehmed Han Gazi zamanında oldu...*" *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, haz. Hüseyin Nihal Atsız, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992. s. 60.

¹⁵ Eralp, *Silah Kavramı*, s. 103; Korkutucu etkisi ve surları yıkması sayesinde topa olan ilginin azalmadığını ve gücünü tam anlamıyla teba ve diğer devletlere hissettirmek isteyen monarkların, mucit ve ustaları himaye ettiklerini de belirtmektedir.

¹⁶ İlgürel, *Osmanlı Topçuluğu'nun*, s. 286.

ancak ‘‘kullanılmadığını’’ belirtmektedir.¹⁷ Topun hangi tarihlerde Osmanlı Devleti’ne girmiş veya girmiş olabileceğini literatür üzerindeki tartışmalarla açıklamaya çalıştık, şimdi Osmanlı toplarının menşei hakkında birkaç söz söyleyeceğim.

Osmanlı toplarının menşei hakkında literatür içerisinde farklı görüşler bulunmasına rağmen, bu konunun açıklığı, topun ilk kullanımı meselesine göre daha kolay ve izah edilebilirdir. Bu noktada her ne kadar topun Endülüs Müslümanları vasıtasıyla Osmanlılara geçmiş olabileceği yönünde iddialar bulunsa da¹⁸ Avrupa’nın bir ucundaki Endülüs’ten ziyade, Osmanlıların topu Balkanlar aracılığıyla Avrupa’dan aldıkları daha makul gelmektedir. Nitekim bu noktada bazı deliller sunmak mümkün olabilmektedir. Burada elimizde bulunan en önemli delil, Osmanlı toplarının isimlerinin Avrupa toplarının isimleriyle benzeşmesidir. Örneğin; *balyemez* topunun İtalyanca *palla e mezza* veya *palla ramata* kelimesinin bozulmuş hali olduğu iddia edilmektedir.¹⁹ Aynı şekilde, yine bir diğer Osmanlı topu olan *bacaluşka*’nın da Portekiz kaynaklarında *basalisco* olarak anılan toptan gelmiş olabileceği düşünülmektedir.²⁰ Burada zikredilmesi gereken bir önemli husus da Osmanlıların, diğer İslam Devletleri gibi, özellikle askerî alandaki yenilikleri bid’at saymaması ve yararına gördüğü şeyleri uygulamadaki kolaylıktır.²¹ Bu pragmatist yaklaşım, klasik dönem kurum ve kuruluşlarının yeterli olmadığı dönemlerde de uygulanmaya

---

¹⁷ Burada Atiya’nın sadece Haçlı Ordusu’na odaklandığını ve çeşitli sebepler neticesinde topu buraya getirmediklerini iddia ettiğini ekleyelim. Ayrıca müellif, surları yıkmak için lağım kazan iki Macar’dan bahsetmektedir. Aziz Suryal Atiya, *The Crusade of Nicopolis*, London: Methuen&Co Ltd, 1934, s. 61-62.

¹⁸ Salim Aydın, topun menşei meselesinin hala aydınlatılmadığını ve Endülüs’ten gelmiş olabileceğini belirtmektedir. Bu tezde coğrafi açıdan zayıflık bulunduğunu düşünmekteyim. Salim Aydın, ‘‘ Osmanlı askerî teknoloji tarihi: Ateşli silâhlar’’, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 2, Sayı 4, 2004, s. 267-268.

¹⁹ Uzunçarşılı, *Kapukulu Ocakları*, s. 49 dipnot 8; Gabor Agoston, ‘‘15. Ve 17. yüzyıllarda Osmanlı Topçuluğu ve Avrupa Askeri Teknolojisi’’, *Osmanlı’da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları* içinde, çev. Kahraman Şakul, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, s. 132.

²⁰ Agoston, *a.g.m.*, s. 135.

²¹ Agoston, *a.g.m.*, s. 117-118; Rhoads Murphey, ‘‘Osmanlıların Batı Teknolojisini Benimsemedeki Tutumları: Efrenci Teknisyenlerin Sivil ve Askerî Uygulamalardaki Rolü’’ *Osmanlılar ve Batı Teknolojisi: Yeni Araştırmalar, yeni görüşler*, haz. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1992. s. 7-20.

çalışılacak, ancak çokta kolay olmayacaktır. Topun menşei meselesinden sonra, burada kısaca Osmanlı Topçuluk Tarihi'ne değineceğim.

Mevcut literatür içerisinde Osmanlı Topçularının tarihi anlatılırken, genellikle Tophane-i Amire ile birlikte konu işlenmiştir. Bu sebeple topçu sınıfının savaş performansı gibi konular, kitaplarda kendilerine yer bulamamışlardır. Bu noktada literatür içerisinde bilgiler, topun Fatih Sultan Mehmet döneminde – padişahın bizzat özel ilgisi hasebiyle gelişmeye başladığı, Kanuni Sultan Süleyman zamanında Osmanlı topçuluğunun doruğuna ulaştığı ve XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar, Osmanlı topçularının Avrupa ordularıyla karşılaşılabilecek seviyede yeterli olduğu, şeklinde özetlenebilir. Klasik dönem Osmanlı topçuluğundaki ilk kırılma Sultan I. Mahmud'un saltanatı ve Topal Osman Paşa'nın sadrazamlığı sırasında gerçekleşmiştir. Savaş meydanlarında alınan mağlubiyetlerin sebepleri aranmış ve burada, zaten Osmanlılara sığınmış olan Comte de Bonneval'den veya ihtida ettikten sonraki adıyla Ahmed'den faydalanılmıştır. Avrupa'dan uzman getirilmesi hususunda, İbrahim Müteferrika'nın "*Usûl'ül-hikem fî-nizâmü'l-ümem*" adlı risalesinin etkili olduğunu söylemek mümkündür.²² İstanbul'a çağırılan mezkûr şahıs, lakabını alacağı Humbara Ocağı'nı ıslah etmeyle görevlendirilmiş ve beylerbeyi payesi verilerek paşa olmuştur.²³ Humbaracı Ahmed Paşa'nın çabaları başarılı olmuş ve Humbaracı Ocağı'nın dönemin seferlerinin başarılı olmasında etkileri olmuştur.

XVIII. yüzyıl içerisinde, Sultan III. Mustafa döneminde Topçu Ocağı içerisinde de ıslahat yapılmıştır. Bu ıslahatların arka planında savaş meydanında alınan yenilgilerle birlikte, içeride bulunan muhafazakâr gruplara bir gözdağı verme niyeti olduğu da söylenebilir. Sultan

---

²² Uğur Ünal, *Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016, s.4.

²³ Humbaracı Ahmed Paşa, küçük yaşlardan itibaren askerlik mesleğine girmiş ve Avrupa'nın çeşitli önemli ordularında mühim vazifeler üstlenmiştir. Kendisinin esas emelinin Osmanlı himayesindeki Macaristan Prensiği'ni ele geçirmek olduğunu söyleyenlerde bulunmaktadır. Hayatı hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. Cavid Baysun, "Humbaracı Ahmed Paşa", *M.E.B.İ.A* 1, s. 199; Abdülkadir Özcan, "Humbaracı Ahmed Paşa", *DİA* 18, s. 351-353.

III. Mustafa, Fransa'yla arada bulunan dostluğunda etkisiyle, Avrupa'dan uzmanlar getirmeye devam etmiş ve bu meyanda, bir doğu seyahatine çıkmış olan, Baron de Tott'u İstanbul'a davet etmiştir. Yeniçerilerin ortadan kaldırılmasının zor olduğunu bilen Padişah, bu açıdan Tophane'yi ıslah etmeyi ve yeni bir mühendis okulu açmayı düşünmüştür.²⁴ Baron de Tott, ilk olarak Boğazların tahkim edilmesiyle ilgilenmiş ve daha sonra, Topçu Ocağıyla ilgilenmeye başlamıştır. Avrupa ordularında olduğu gibi, topların çaplarını küçültmeye başlamış²⁵, ve bu topların dökülmesi içinde Hasköy'de bir top dökümhanesi kurmuştur. 1774 yılında Sürat Topçuları Ocağı'nı kurmuş ve Avrupaî topçuluk geleneğini Osmanlılara aktarmaya başlamıştır. Bütün bu yaptıklarıyla beraber, Padişah ve Sadrazamın kendisinden asıl isteğinin, bir topçu mühendishanesi kurmak olduğunu ve bu konuda İstanbul'da ne gibi mücadeleler verdiğini, kaleme aldığı anılarında anlatmaktadır.²⁶ Bütün bu ıslahat çalışmaları kısmî olmuş ve genelden ziyade özel alanla sınırlı kalmıştır. Bunun sebebi olarak da aşırı muhafazakarlık ve Yeniçeriler görülmüştür. Sürat Topçuları Ocağı, döneminde ocağı destekleyen ve teşvik eden Sultan III. Selim'in, tahttan indirilmesiyle sonuçlanan Kabakçı Mustafa İsyanı'na destek vermiş ve daha sonra, 1826 yılında yeniden yapılandırılmıştır.²⁷ Klasik dönemde askerî alandaki yenilikleri bid'at kabul etmeyen Osmanlı zihniyeti, XVIII ve XIX. yüzyıllara gelindiğinde, klasik kurumlarına söz geçiremeyen ve onların isyan tehlikesi sebebiyle, ıslahat çabalarını "fısıltılar halinde" sessiz sedasız yapmaya çalışmıştır. Bu noktada ciddi adımlar atmak isteyen iki padişah (Sultan III. Selim ve II. Mahmud), adeta kefenlerini giyerek bu yola çıkmışlardır. Sultan III. Selim, klasik kurumlarının revize edilmesi ve özellikle Avrupa

---

²⁴ Ünal, *Abdülaziz Devri*, s.6-7; Sultan III. Mustafa "Yeniçerilerin ıslah edilmesi gerektiği" gibi tehlikeli konulardan konuşmaktan çekinmiş ve hatta bu konuda uluorta konuşanları idam ettirmiştir. Kemal Beydilli, "Mustafa III", *DİA* 31 s.281.

²⁵ Top dökümünde usta olmadığını iddia eden müellifler bulunmaktadır bkz; Geza David, "Baron de Tott, François", *DİA* 5, s. 83; Ancak Tott'un Fransa'da topçu mühendisi olarak eğitim aldığını eklemek gerekmektedir. Erendil, *Topçuluk Tarihi*, s. 95'teki altbilgi.

²⁶ Baron de Tott, *18. Yüzyılda Türkler: Türkler ve Tatarlara Dâir Hatıralar*, İstanbul: Kervan Kitapçılık, tarih yok, s. 276-282.

²⁷ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devleti'nin Askerî Teşkilatı", *Hunlardan Günümüze Türk Askerî Kültürü* ed. A. Sefa Özkaya, İstanbul: Kronik Kitap, 2019, s. 363.

usulünde bir ordu kurulması yönünde kararlıydı. Bu noktada, tahta geçtiğinde yaşanan ‘’ordu boykotu’’ -yani Rus Seferi’nde Ordunun ve Hükümetin savaşımayacaklarını merkeze bildirmesi- reformların gerekliliğini göstermesi bakımından çok önemlidir.²⁸ Topçuluk açısından baktığımızda, III. Selim ve Nizam-ı Cedîd döneminde, bozulan ocak düzeninin tekrar kontrol altına alınmaya çalışıldığını görüyoruz. Nitekim Topçu Kanunnamesi’nin çıkarılıp, ocak içerisindeki neferlerin tekrar disiplin altına alınıp talim yapmaları amaçlanmıştır. Her ne kadar Topçu Ocağı müstakil bir ocak olsa da Yeniçerilerle aralarında bir bağ bulunuyordu. Çünkü, Topçu Ocağı neferatının kaynağı Yeniçerilerden sağlanmaktaydı ve XVI ve XVII. Yeniçeri Ortaları, Topçu Ocağı’yla ilgilenmekteydi.²⁹ Topçular teknik bir sınıf oldukları için, eğitimlerinde tedristen çok talime önem verildi ve askerlerin yoklamaları yapıldı. III. Selim döneminin topçuluk açısından bir diğer önemli yanı, Mühendishane-i Berrî-i Hümayun’un kurulmasıdır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başarılı örnekleri Avrupa’da bulunan bu tarz askerî mühendislik okulları, eğitilmiş subay ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuştu.³⁰ Cebir, coğrafya, trigonometri, aritmetik gibi sayısal ve teknik derslerle birlikte harp tarihi, Arapça ve Fransızca gibi teorik dersler ve yabancı diller öğretilmekteydi. Bu yüksek okuldan mezun olanlar başlangıçta, yeni kurulan Nizam-ı Cedîd Ordusu’na atanmaktaydı.³¹ Ancak III. Selim’in son dönemlerinden itibaren, kurum atıl kalmaya başladı ve bu durum III. Selim’in hal edilmesinden sonra da devam etti. Sultan II. Mahmud döneminde Yeniçeriliğin kaldırılması ve sonrasında *Asakir-i Mansûre-i Muhammediye*’nin kurulmasıyla, mühendis eksikliği ön plana çıkmış oldu. Okullaşma ve yeni usullerle askerî eğitim yapılması, mezkûr ordunun kurulmasından sonra, imparatorluğun yıkılmasına kadar devam etti. XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlılar klasik dönemdeki ordu, kurum ve

---

²⁸ Kemal Beydilli, “Selim III”, *DİA* 36, s. 421.

²⁹ Enver Ziya Karal, *Selim III’ün Hat-tı Hümayunları: Nizam-ı Cedit 1789-1807*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1946, s. 47-49.

³⁰ Kemal Beydilli, “Savaş Eğitiminde Okullaşma (1775-1807)”, *XVIII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar Türk Denizcilik Tarihi*, II, ed. Zeki Arıkan ve Lütfü Sancar, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2009, s. 269-270.

³¹ Erendil, *Topçuluk Tarihi*, s. 104.

kuruluşlarını, geleneklerini neredeyse tamamen değiştirdi. Merkezde bulunan Yeniçerilerin kaldırılmasıyla elindeki düzenli ordu yapısını kaldıran Osmanlılar, II. Mahmud'un saltanatı boyunca ayanların da varlığını kaldırmaya çalışarak; bir süreden beri ordu içerisinde yerleşmiş konumları olan *başibozukları* da böylelikle kullanılamaz hale getirmiş oldu. Buradan sonra yapılmaya çalışılan esas husus, hızlıca yeni bir düzenli ordunun temini ve bu ordunun modern anlamda teçhizat ve zihniyete sahip olarak yetiştirilmesi idi.³²

Avrupa'dan silah alıp, teçhizat ve taktiklerini buna göre belirlemek, Osmanlı "klasik" döneminde karşılaştığımız bir durumdur. Buna benzer şekilde, XIX. yüzyıl içerisinde de Avrupa'dan silah alım faaliyetleri devam etmiş ve özellikle Alman Krupp firmasından, yekûn itibarıyla çokça silah alınmıştır. Bu silah türlerinden biriside toplar olmuş ve XIX. yüzyıl içerisinde Osmanlı Orduları genellikle Avrupa'da imal edilen toplarla donatılmıştır. Mevcut literatür içerisinde, Osmanlıların XVI. yüzyıla kadar Avrupa teknolojisiyle başa baş gidebildiklerini, ancak mezkûr tarihten sonra top ve topçuluk konusunda geri kaldıklarını ve dolayısıyla Avrupa'nın teknik ve bilgi birikimine ihtiyacı oldukları yönünde, kendine ciddi şekilde yer bulan, bir görüş hakim olmaktadır. Farklı müellifler, farklı açılardan ele aldıkları bu görüşü *Kültürel Uyuşmazlık, İkmal Eksikliği* gibi argümanlarla desteklemeye çalışmışlardır.³³ Bu görüş, literatür içerisinde bir tartışma başlatmış ve konu hakkında daha fazla makale yazılmaya başlamıştır.³⁴ Tez konumuz Krupp toplarının satın alınışı ve bunun Mecmua-i Fünûn-i Askerî Dergisinde işlenişi olduğu için, biz bu tartışmaya burada

---

³² Asakir-i Mansûre-i Muhammediye'nin kuruluşundan, Birinci Dünya Savaşı'na kısa bir Osmanlı Askerî Tarihi için bkz. Gültekin Yıldız, "Kara Kuvvetleri", *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, ed. Gültekin Yıldız, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013, s. 47-77.

³³ Bu görüş Carlo Cipolla, Geoffrey Parker, Rhoads Murphey gibi müelliflerce işlenilmiştir. Bu görüşlerin kısa bir özeti ve kritikleri için bkz. Kahraman Şakul, "Ottoman Artillery and Warfare in the Eighteenth Century", Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2001, s. 40-49.

³⁴ Yukarıda açıklanan görüşe karşı yazılan bazı örnek makaleler için bkz. Osmanlıların birkaç maden hariç kendilerine yeterli olduklarını dile getiren; Vernon J. Parry, "Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Harb Malzemesinin Kaynakları" çev. Salih Özbaran *TED 3* (1972) s. 35-46; Bu yerleşik görüşün yeni bir değerlendirmesine dair; Gabor Agoston, "Memnu Emtia: Osmanlı-İngiliz Savaş Malzemeleri Ticareti ve Bağımlılık Teorisi" çev. Kahraman Şakul, *Osmanlı'da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları* içinde, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, s. 189-202.

girmeyeceğiz. Konunun devamlılığı açısından burada ilk olarak Osmanlı-Prusya ilişkilerinden kısaca bahsedilecektir.

Osmanlı Devleti ve Prusya arasındaki ilişkiler XVIII. yüzyılın ilk yarısında başlamış olup, mezkûr yüzyılın sonunda iki devlet arasında bir ittifak imzalanmıştır.³⁵ İki ülkenin siyasî ve ticarî bağlarının kurulması yavaş bir şekilde gerçekleşmiştir. Ülkeler arasındaki bu ilişkiler özellikle XIX. yüzyıl içerisinde daha kuvvetli hale gelmiştir. İlişkilerin kuvvetli bir şekilde etkili olan önemli hususlardan biri, Alman İmparatorluğu'nun (1871) kısa süre içerisinde ekonomik anlamda çok güçlü bir devlet olmasıdır. Ayrıca dönemin şartları gereği de böyle bir yakınlaşmadan bahsetmek mümkün olabilir. Nitekim imparatorluğun ihdasını ve birliğini geç tamamlayan Almanya, kendisine koloni bulmakta zorlanmış ve neo-kolonyalizm fikrince Osmanlı Devleti'ne yaklaşmıştır.³⁶ Bu neo-kolonyal düşünceye göre, bir ülke fiilen işgal edilmemekte, ekonomik ve siyasî bağlamda bağımlı hâle getirilmektedir. Ancak bu durumun, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında gerçekleştiğini belirtelim. Bu noktada, Osmanlı Ordusu'nun Alman anlayış ve teçhizatlarıyla donatılmasında etkili olan bazı unsurlar bulunmaktadır. Burada altı çizilmesi en önemli husus, II. Mahmud döneminden itibaren gelmeye başlayan Alman askerî heyetleridir. Bu heyetler sayesinde Almanlar hem silah ve teknolojilerini Osmanlılara satmaya çalışmışlar hem de Osmanlıların siyasî ve askerî durumlarından haberdar olmuşlardır. Ayrıca Osmanlılar açısından da Alman İmparatorluğu, İngiltere ve Fransa gibi Devlet-i Aliyye'nin parçalanmasını isteyen ülkelere karşı, daha makul daha yanaşılabilir bir müttefik olarak gözükmekteydi. Ancak Avrupa'nın iki büyük devleti İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı-Alman yakınlaşmasına sessiz kalması mümkün değildi. Bu sebeple Osmanlı İmparatorluğu üzerinde kendi nüfuzlarını artırıcı tedbirler almaya çalıştılar.

---

³⁵ İttifakın yapılmasında Osmanlıların Avusturya ve Rusya'yla aynı anda savaşta olması büyük etken olmuştur. Nitekim ittifaka göre de Prusya mezkûr devletlere savaş açmayı kabul etmektedir. Konu hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1984, s. 61-65.

³⁶ İlber Ortaylı, *İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1981, s. 1-5.

Bu güçler dengesi içerisinde Osmanlı Askerî yapısı karmakarışık bir hale geldi, donanma da İngiliz, Ordunun ana gücü olan Kara Kuvvetleri'nde Alman ve Jandarma da Fransız subay ve doktrinleri ile eğitilir oldu.³⁷ II. Mahmud ve II. Abdülhamid'in saltanat yılları arasında Osmanlı-Alman askerî uzman alışverişi devam etmiş, ancak bunlar hem nitelik hem de nicelik açısından yeterli olmamıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi, Osmanlı Ordularının durumunu gözler önüne sermiş ve Avrupalı bir devletten yardım alınmasının mecbur olduğu anlaşılmıştır. Hem yukarıda saydığımız sebepler hem de Alman Ordusu'nun Avrupa'nın en güçlü ve en formda ordusu olmasından dolayı Osmanlılar, Almanlar'dan askerî heyetler göndermelerini istemiştir.³⁸ II. Abdülhamid döneminde ön plana çıkan iki Alman subay Albay Otto Kaehler ve Tümgeneral Goltz (Golç Paşa)'dır. Albay Kaehler, Osmanlı Ordusunun yapısını, Alman Ordu yapısına göre tekrardan dizayn etmeyi teklif etmiştir. Sunduğu rapora göre, Osmanlı Ordusu 16 kolordu ve 6 süvari tümeninden oluşmalı, pratik eğitime daha fazla önem verilmeli ve astsubaylıktan subaylığa geçişin yasaklanması ön plana çıkmaktadır.³⁹ Von der Goltz da aynı şekilde, Osmanlı Subaylarının pratik eğitimlerinin eksik olduğunu düşünmekteydi. Mekteb-i Harbiyye de verilen eğitimi çok teorik bulmuş ve pratiğe önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Hizmette bulunduğu süre zarfında 17 Almanca risaleyi Türkçeye çeviren von der Goltz, Almanca'nın Harbiye müfredatına girmesine, haritacılık, askerî coğrafya gibi derslere daha çok önem verilmesine ve Türk öğrencilerin Almanya'ya gönderilmesine ön ayak olmuştur.⁴⁰ Şöyle söylenebilir ki, Goltz Paşa sayesinde Osmanlı-Alman ilişkileri çok kuvvetli hale gelmiştir, bir askerî danışmandan ziyade bir elçi gibi

---

³⁷ Fatih Yeşil, "Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanlar", *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)*, ed. Gültekin Yıldız, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017, s. 131-132.

³⁸ İlber Ortaylı, Alman subaylarının 1880'lerden sayıca artarak gelmeye başladıklarını yazmaktadır. Ortaylı, *Alman Nüfuzu*, s. 57-59; Almanların 1866-67'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu ve 1870-71 yılında Fransız Ordusu'nu yendiğini belirtelim. Ayrıca, gelecek olan danışmanlara her türlü imkanların tanınacağını, Sultan II. Abdülhamid şahsî teminatıyla garantilemiştir. Sunulan mukavelenamenin örneği için bkz. Kemal Beydilli, "II. Abdülhamid Devrinde Gelen İlk Alman Askerî Heyet Hakkında" *İÜEF Tarih Dergisi* 32 (1979), s. 486-488. (481-494)

³⁹ Hidayet Kara, "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Kara Ordusu (1876-1908)", *Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi*, 2013, s. 40. (Bu eser Türk Tarih Kurumu tarafından 2020 yılında aynı isimle kitaplaştırılmıştır.)

⁴⁰ Yeşil, *Avrupalı Danışmanlar*, s. 134-136.

çalışmış ve nitekim kendisinin görevde bulunduğu süre içerisinde Almanlar İstanbul'a atış militer atamamışlardır.⁴¹ Her ne kadar ikili ilişkilerin kuvvetlenmesi Goltz Paşa'nın göreve gelmesiyle yaşanmış olsa da Alman teçizat ve mühimmatları daha önceden Osmanlıların ilgisini çekmiş ve satın almalar başlamış bulunmaktaydı. Bu noktada sadece Alman Krupp firmasından satın almalar yapılmamış, İngiliz firmaları Armstrong ve Whitworth'tan da top sipariş edilmiştir.⁴² Krupp firmasına verilen ilk sipariş 1861 yılında yapılmıştır ve denemek amacıyla top alınmıştır. 1863 ve tarihlerinde iki parça olarak toplamda 112 sahra topu alınmış ve 1869 yılında firmanın İstanbul temsilciliği açılmıştır.⁴³

Buraya kadar verilen bilgiler, tezde işleyeceğimiz esas konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından, özet mahiyetinde olarak verilmiştir. Buradan sonra Mecmua'-i Fünûn-i Askerîye dergisi ve Krupp firması hakkında bilgiler verilecektir. Bu konuların ayrı bir bölümde yer almasını daha uygun gördüğüm için İkinci Bölüm içerisinde mezkûr konulara değinilecektir.

---

⁴¹ Yeşil, *a.g.e.*, s. 136.

⁴² Fatih Tetik ve Serdal Soyluer, "Silah İthalatı ve Kara Harp Sanayii", *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)*, ed. Gültekin Yıldız, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017, s.146.

⁴³ Mehmet Beşirli, "II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi* 16, (2004), s. 123.

2.MECMUA’-İ FÜNÛN-İ ASKERİYE DERGİSİ VE KRUPP FİRMASI

2.1.Mecmua’-i Fünûn-i Askerîye Dergisi

Askerî değişim ve reformlar tek başına uzman ithali veya silah satın alınmasıyla yapılamaz. Bunların işe yarar hale gelmesi için doktrinlerin de aynı şekilde sindirilmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bilim ve teknoloji sürekli ilerleyen olgular oldukları için, bunların düzenli olarak takip edilmesi zorunludur. Bu anlamda süreli yayınlar, döneminde etrafta olup bitenin kavranması ve teknoloji takibi konusunda işe yarayan önemli iletişim araçlarıdır. Her ne kadar mecmualar, XXI. Yüzyılda, ‘İnternet Çağı’nda yaşayan birisi için bir miktar önemsiz gözükse de dönemin şartları göz önüne alındığında çok işlevsel bir mahiyeti bulunduğunu görmek mümkün olmaktadır. Mecmua geleneğinin İslam Kültürü’nde var olduğu bilinmesine rağmen, askerî mecmua geleneği Avrupa da başlamış ve Osmanlılara geçmiştir. Askerliği bir uzmanlık olarak ele alırsak, bilgi birikimi ve tecrübenin aktarılmasının en önemli mesleklerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Michael Howard’ın ortaya koyduğu şekliyle, ‘‘askerlik tehlikeli ve biricik bir uzmanlık olup, çoğu kişi hayatında sadece bir kere bunu deneyimleyebilmiştir...’’⁴⁴ Bu riskli durum, askerler arasındaki bilgi birikiminin sürekli halde akmasını bir anlamda zorunlu hale getirmiş ve bir nevî usta-acemi ilişkisi içerisinde devam etmesini sağlamıştır. XIX. Yüzyılla birlikte askerî teknoloji de büyük ilerlemeler kaydedilmesi, bunların sürekli olarak takip edilmesini mecbur kılmıştır. Bu anlamda askerî süreli yayınlar hem birer istihbarat aracı olarak kabul edilmekle birlikte, hem de teknoloji ve tecrübe akışını sağlayan bir araç olarak da görülebilir.

İlk askerî süreli yayınların Avrupa’da ortaya çıktığını ve daha sonra Osmanlılara geldiğini söylemiştik. Her ne kadar kesinliği şüpheli olsa da ilk askerî süreli yayının ‘‘The Annual Army List’’ olduğu şeklinde yaygın bir kanaat bulunmaktadır.⁴⁵ Şekil ve ihtivası bakımından ilk Osmanlı askerî süreli yayını olan *Ceride-i Askerîyye* ile benzerlikleri

⁴⁴ Michael Howard, ‘‘The Use and Abuse of Military History’’, *Parameters* 11 no: 1, (1981), s. 13.

⁴⁵Bu yayın İngiltere de 1754-1868 yılları arasında basılmıştır. Mahmut Sami Sert, ‘‘Mecmua-i Fünûn-i Askeriyye Dergisinin Analitik İncelenmesi (1882-1914)’’Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016, s. 3.

bulunmaktadır. Ceride-i Askeriyye iki kısımdan oluşmakta ve bunlar *cüz-i resmî* ve *cüz-i gayr-ı resmi* olarak adlandırılmaktaydı. İlk kısımda *mevadd-ı berrîyye* ve *mevadd-ı bahriyye* olarak iki fasıla ayrılmıştır. Cüz-i Resmî de daha çok kanunlar, atamalar gibi resmî konular yer alırken, Cüz-i gayr-ı resmî de *vukû'at-ı şitta* ve *fünûn* adıyla iki ayrı fasıla bölünmüştür. Vukuat-ı şitta diğer ülkelerle ilgili askerî haberleri ihtiva ederken, Fünun kısmı, Ceride-i Askeriye de yazdığına göre; ‘‘*umur-i harbiye*’ye müte’allik olup erkân ve mekâtib-i Harbiye ve zabitan-ı askeriyyenin telif ve tahrir eyledikleri ve Avrupa gazetelerinin neşr eyledikleri resâ’il ve mesâ’ili hâvi olacaktır.’’⁴⁶ şeklindedir. Ayten Can Tunalı, bilimsel makalelerin ilk 14 sayı da gazetenin içerisine basıldığını ve daha sonra *Mecmua’-yı Fünûn-i Askerî* adlı bir ek içerisinde basıldığını söylemektedir.⁴⁷ Derginin çıkarılma sebebi olarak, Ceride-i Askeriye de resmî haberlerin yer alacağı ve bilimsel makalelerin de *Mecmua-yı Fünun-i Askerî* de basılacağı bildirilmektedir.⁴⁸ Bu noktada, MFA’nın ilk başta Ceride-i Askeriye’nin bir eki olduğu, daha sonra müstakil bir dergi olarak ayrıca basıldığı, konu hakkında yüksek lisans tezi Mahmut Sami Sert tarafından iddia edilmektedir.⁴⁹ MFA ilk olarak 1882 yılında basılmış ve Balkan Harbi’ne kadar yayın hayatına devam etmiştir. Bu tarihten 6 yıl sonra, miladî 14 Mart 1919 da *Mecmua-i Askeriyye* adıyla yayın hayatına devam ettiği, Mart 1929’dan Şubat 1948’e kadar *Askerî Mecmua*, Şubat 1948’den Eylül 1961’e kadar *Ordu Dergisi* ve mezkûr tarihten günümüze kadar da *Silahlı Kuvvetler Dergisi* adıyla yayın hayatını sürdürdüğü bilinmektedir.⁵⁰ MFA içerisindeki makaleler, çeşitli rütbelerdeki subaylar tarafından ya telif ya da tercüme edilmişlerdir. Aynı subay tarafından farklı rütbelerde yazılmış veya tercüme

---

⁴⁶ *Ceride-i Askeriye*, 7 Şaban 1280 (17 Ocak 1864).

⁴⁷ Ayten Can Tunalı, ‘‘Ceride-i Askeriye’nin Tarih Araştırmalarındaki Yeri’’, *Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/37 (2005), s. 197.

⁴⁸ Mukaddime, *Mecmua-yı Fünûn-i Askerî*, Cemaziyelahir 1299/Nisan 1882, s. 2; Bundan sonra MFA şeklinde kısaltılacaktır.

⁴⁹ Sert, ‘‘*Mecmua-i Fünun-i Askerî*’’, s. 18.

⁵⁰ Sert, *a.g.e.*, s. 18-19.

edilmiş makalelere de rastlamak mümkündür. En çok makale, İkinci Şube tarafından çıkarılmış ve ondan sonra Kolağası Mehmet Ali Nüzhet Bey tarafından telif edilmiştir.⁵¹

MFA'ya katkıda bulunan subayların yararlandığı bir takım Avrupa ülkelerine ait süreli yayınlar bulunmaktadır. Burada özellikle belirli süreli yayınlar kullanılmış ve belirli ülkeler takip edilmiştir. Yapılan seçimlere baktığımızda, Sultan II. Abdülhamid dönemi olduğu açıkça anlaşılacağı üzere, Alman ve Rus askerî süreli yayınları ön plana çıkmaktadır. Buradan hareketle, Ordu içerisindeki subayların en azından belirli bir miktarının bu dillere aşina olduğunu düşünmek yanlış olmaz. Aynı şekilde kitap, risale, talimname gibi diğer yazılı metinlerin takibinde de Almanca ilk, Fransızca iki ve Rusça üçüncü sırada yer almaktadır.⁵² Çok yakın zamanda Ruslarla savaşılmaması (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı), Rusya'nın askerî bir tehdit olarak bölge de bulunması ve Almanlarla siyasî ve askerî açıdan yaklaşılmaya başlanması bu tercihlerin sebebi olabilir. Bunlarla birlikte, bazı Balkan devletlerinin süreli yayınlarının da takibe alınması dikkat çekicidir Osmanlılar, böylelikle eski vilayet/yeni komşularını takip etmek istemiş olabilirler.⁵³

MFA tam koleksiyon olarak hiçbir kütüphanede bulunmamaktadır. Çeşitli sayılar Beyazıt Devlet Kütüphanesi, İSAM Kütüphanesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi, Milli Kütüphane, Belediye Kütüphanesi (Taksim) gibi kütüphanelerde bulunmaktadır.⁵⁴

2.2.Krupp Firması

Küçük bir demirci ailesiyken, zaman içerisinde dünya çapında bir silah üreticisi olmayı başaran Krupp Firması, Osmanlı-Alman ilişkileri içerisinde önemli bir yere sahiptir.

---

⁵¹ Sert, *a.g.e.*, s. 20; Yine adı geçen tezin 21-25 sayfaları arasında MFA da makalesi bulunan subayların isimleri toplu olarak zikredilmiştir. Her ne kadar eksiklikler olsa da genel bir fikir vermesi bakımından önemlidir.

⁵² Sert, *a.g.e.*, s. 26.

⁵³ Bulgarca ve Romence askerî süreli yayınlar takip edilmiştir. Burada ilginç olan kısım Yunanca bir süreli yayının bulunmamasıdır. Takip edilen süreli yayınların tam listesi ve diller için bkz. Sert, *a.g.e.*, s. 26-31.

⁵⁴ Elimizde bulunan mevcut bulunan sayılar için bkz. Sert, *a.g.e.*, s. 15-16.

Firmanın ürettiği silah ve teçhizatlar hem Osmanlı ordusunda hem de Cumhuriyet dönemi Türk ordusunda kullanılmıştır. Krupp Firması, Alman Ordusunu donatıp silahlandırdığı gibi, ihracat yoluyla da zenginleşmiş ve zaman içerisinde Alman politikalarına etki eder bir hale gelmiştir. Bu bölüm içerisinde, Krupp ailesinin kısa hikayesi ve firmanın bir silah fabrikatörü olarak teşekkülü anlatılacaktır.

Almanya'nın Essen şehrinde, küçük bir demirci ocağı bulunan Frederick Krupp, hayatını dövdüğü demirlerden kazanmaktaydı. Hayatında ki dönüm noktalarından bir tanesi, ürettiği dikiş iğnelerini artık demirden değil de çelikten yapmaya karar vermesiyle olmuştur. Nitekim bu sayede hem civar kasaba ve şehirlerde tanınırlığı artmış ve ünü Berlin'e kadar yayılmıştır.⁵⁵ Bu ailenin esas şöhreti ise Frederik'in oğlu, Alfred Krupp (1812-1887) döneminde olacaktır. Küçük yaşlardan itibaren oğlundaki *fetnet* ve *irfanı* gören Frederik, onu okullarda okutmuştur. Alfred'in okuduğu yıllarda, Frederik işlerini büyüterek hem daha fazla insanlarla çalışmaya başlamış, hem de iş hacmini büyütüştür.⁵⁶ Ancak bütün bu başarı ve saadete dolu günler, Frederik Krupp'un ölümüyle son bulmuş ve söylenebilir ki, Alfred Krupp için yoğun çalışma hayatı, hiç durmaksızın başlamıştır.⁵⁷ Babasından arta kalan bu mirası büyütmeyi ve geliştirmeyi başaran Alfred Krupp, dökme çelik ve çelik sac üretimini genişleterek önce Prusya'ya demiryolu aksamaları satmaya başlamış⁵⁸ ve daha sonra 1855 yılında kendi çeliğinden ürettiği topu Paris de sergilemiştir.⁵⁹ Bu topun sergilenmesinden dört sene sonra, 1859 yılında, ilk top siparişini Berlin'den almıştır.⁶⁰ Bu noktada ilginç olan kısım, bu tarihten iki yıl sonra, 1861 yılında Osmanlıların Krupp Firmasından numune bir top istemeleridir. Buradan hareketle, döneminde, Osmanlıların Avrupa da ortaya çıkan yeni icat

⁵⁵ Ebuzziya Tefik, "Top Kralı yahud Alfred Krup ve Fabrikası", *Mecmua-i Ebuzziya* 91 (h.1317), s. 352-353.

⁵⁶ Tefik, *a.g.m.*, s. 353.

⁵⁷ Alfred Krupp babasının ölümüyle birlikte, 25 yıl boyunca gece-gündüz çalıştığını ve sadece "patates, kahve ve ekmekle" günlerini geçirdiğini belirtmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. Tefik, *a.g.m.*, s. 354-355.

⁵⁸ Fahri Türk, *Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914*, çev. Fahri Türk, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s. 219.

⁵⁹ Tefik, *Top Kralı*, s. 355.

⁶⁰ Bu sipariş yaklaşık 300 top civarındadır ve Krupp ailesinin Alman imparatoru I. Wilhelm'le olan yakınlaşmasını başlatması açısından önemlidir. Türk, *Silah Ticareti*, s. 219; Tefik, *a.g.m.*, s. 355.

silah ve teçhizatları takip ettiklerini söyleyebiliriz. Krupp Firmasının ilk yurtdışı ihracatını Mısır Hidivliğine yapması ayrıca ilgi çeken bir konudur. Daha sonra da göreceğimiz şekliyle, bu firma sadece Osmanlılar tarafından değil, komşuları tarafından da tercih edilmiş ve teçhizat alımı yapılmıştır. Uluslararası camiada firmanın meşhur olmasına sebep olarak Rusya'ya 1865 yılında 4.500.000 Mark değerinde satış yapılması ve Almanya-Fransa arasındaki Sedan Savaşı'nda (1870-1871) Krupp toplarının başarılı olması gösterilmektedir.⁶¹ Krupp Firmasının Almanya'da bir tekel haline gelmesi ise 1890'lı yıllara rastlamaktadır. Bismarck'ın görevden ayrılması – Bismarck tek bir silah firmasına bağlı kalmanın zararlı olduğunu düşünmekteydi- ve daha sonra çeşitli devlet kademelerine, iyi ilişkiler içerisinde bulunduğu, Hohenzoller hanedanından kişiler getirilmesi, fabrikanın işlerinin açılmasını ve dolayısıyla büyümelerini sağlamıştır. Bu noktada, silah ticareti içerisindeki diğer firmaları da bünyesine katarak, çeşitli "rakiplerini" elemiştir. Buna bir örnek olarak, Hermann Gruson'a ait Gruson Fabrikalarının 1893 yılında satın alınmasını söyleyebiliriz.⁶² Hohenzoller hanedanından Prens Wilhelm'in daha sonra I. Wilhelm unvanıyla imparator olması, Kruppların işine gelmiş ve dolayısıyla büyümelerinde önemli bir etken olmuştur. Alfred Krupp'u "*Alman davasının devamı için mücadele eden bir kahraman*" olarak gören I. Wilhelm, daha imparator olmadan önce firmanın fabrikasını ziyaret etmiştir. İmparator olduktan sonra da 1877 yılında ikinci kez fabrikayı ziyaret ederek, Krupplara karşı olan teveccühünü göstermiştir.⁶³ II. Wilhelm döneminde de rica ve isteklerini, ilgili bakanlıkların karşı çıkmalarına rağmen, direkt imparatora danışarak çözmüşler ve ihaleleri almaya devam etmişlerdir. Devlet ve bakanlıklar içerisinde etkilerinin artması için, çeşitli bürokratlara kendi firmaları içerisinde pozisyonlar teklif ederek, nüfuzlarını arttırmışlardır.⁶⁴ Siyaset ve politika

---

⁶¹ Türk, *a.g.e.*, s. 219.

⁶² Türk, *a.g.e.*, s. 220.

⁶³ Türk, *a.g.e.*, s. 220-221.

⁶⁴ Bu bürokratlara bir örnek olarak Demiryolu Bakanı von Thielen'in, bir dönem Krupp Denetleme kurulunda çalıştığını söyleyebiliriz. Bu noktada Krupp Firmasını, sadece bir silah fabrikası olarak değil, büyük bir Sanayi devi olarak görmek daha uygun olur. Türk, *a.g.e.*, s. 222.

ile olan ilişkileri, Alfred Krupp'un 1893-1898 yılları arasında, Reichstag da milletvekilliği yapmasına kadar varmıştır.

2.2.1.Krupp Firması ve Osmanlılar

Daha önce, Krupp Firmasının 1861 yılında, tecrübe etmeleri amacıyla, bir adet top gönderdiklerini belirtmiştik. Bundan iki yıl sonra, yani, 1863 yılında, 48 adet sahra topu alımını öngören ilk sipariş, Krupp Firmasına verilmiştir. Böylelikle, fasılalarla birlikte 1912 yılına kadar devam edecek Osmanlı-Krupp silah ticareti başlamıştır.⁶⁵ Osmanlı Devleti'nin siparişlerine baktığımız zaman, 1861-1870 yılları arasında 372 adet ve 1871-1875 yılları arasında 1.444 adet top satın alındığını görmekteyiz.⁶⁶ Sultan II. Abdülhamid döneminde ise 1.658 ila 1.924 adet top alımı yapıldığı bilinmektedir.⁶⁷ 1907 ila 1912 yılları arasında ise, 212 adetlik top siparişi verilmiştir.⁶⁸

Alman askerî heyetleri gelmeden önce verilen siparişler ve geldikten sonra verilen siparişler arasında yapı ve kaynak açısından bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Bu heyetler gelmeden öncede Osmanlıların Almanlardan silah aldıklarını yukarıda belirtmiştik. Ancak bu dönem içerisinde Osmanlılar, diğer devletlerden de silah alımında bulunmaktaydılar. Özellikle, 1860'lı yıllardan itibaren, Osmanlı Devleti ile ABD arasında başlayan silah ticareti, Alman heyetlerinin etkili olmasına kadar, nicelik açısından sürekli büyüyen bir çizgi çizmiştir. 1861-1865 yılları arasında görülen Amerikan İç Savaşı ve bu süreçte yoğun silah üretimi, savaşın bitmesiyle beraber büyük bir silah fazlası ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaç fazlası satmayı düşünen Amerikalılar, karşılarında Kırım Harbi sonrası ordusunu

---

⁶⁵ Burada Osmanlı diye belirtmemin sebebi ve 1912 tarihini vermemin nedeni, Krupp Firmasının Osmanlı Devleti'nin dağılmasından sonra, Türkiye Cumhuriyeti ile de silah ticareti yapmış olmasındandır.

⁶⁶ Burada verdiğim sayılar, Fahri Türk'ün eserinden alınmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Türk, *a.g.e.*, s. 226-227.

⁶⁷ Bu noktadaki karışıklığın sebebi, Fahri Türk'ün farklı sayfalarda, farklı rakamlar vermesinden kaynaklanmaktadır. Sayfa 228'de 1.924 adet top alındığını belirtmekte ve bir sonraki sayfada bulunan Tablo 11'de 1.658 rakamını belirtmektedir. Karşılaştırmak için bkz. Türk, *a.g.e.*, s. 228-229.

⁶⁸ Türk, *a.g.e.*, s. 231.

modernleştirmeye çalışan Osmanlıları bulmuşlardır. Nitekim bu silahlar, İngiltere ve Fransa aracılığıyla Osmanlılar tarafından satın alınmıştır.⁶⁹ Osmanlılar bu dönem içerisinde Avrupa'dan silah ithalatı yapmaya da devam etmekteydiler. Bunun en büyük örneği, Krupplar'dan alınan toplardır. Alman askerî heyetleri geldikten sonra ise, bu çok devletli ticaret ağı değişmiştir. Denilebilir ki, Alman askerî heyetleri, daha önceden başlamış bulunan silah ticaretinin devamını sağlamış ve zaman içerisinde Osmanlıların silah ithalatı alanında tekel kurarak, bu alanın sadece Almanya'ya ve Alman şirketlere ait olmasını temin etmeye çalışmışlardır. Heyetlerin gelmesiyle birlikte, Amerikan şirketlerinin Osmanlı silah ticaretindeki payının %800 düşmesi buna en açık örneklerden biridir.⁷⁰ Bunun en önemli sebebi olarak da Sultan II. Abdülhamid'in, özellikle 1880'li yıllardan itibaren, dış politikada Almanya'ya yaklaşan bir siyaset izlemesi olabilir. Bu siyasetin neticesinde Alman silahlarının alımı, bir müttefiklik/dostluk gereği olarak düşünülebilir. Ancak hatırlatılması gereken önemli hususlardan bir tanesi de, Alman silahlarının ve özellikle Krupp Toplarının savaş performansı olarak iyi bir kalitede olmalarıdır. Nitekim, daha önce belirttiğimiz üzere, Sedan Savaşı'nda (1870-1871) kendisini ispatlayan bu silahlar, Almanların Fransa'yı yenmelerindeki en önemli amillerden birisi olmuştur.

Alman silahlarının tercih edilmesindeki bir diğer önemli sebep, Alman firmalarının ve bankalarının Osmanlılara sunmuş oldukları "ödeme kolaylığı", olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Deutsche Bank, herhangi bir silah alımında Osmanlılara kredi açabileceğini belirtiyor ve bu konuda hazır bekliyordu.⁷¹ Osmanlı-Alman yaklaşmasındaki bir diğer önemli husus, 1880'lerden itibaren, Bismarck'ın benimsediği Doğu Sorunu'na müdahil olmama fikrinin,

---

⁶⁹ Rifat Önsoy, "Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Alman Subayları ve Alman Silah Sanayiinin Çıkarı (1871-1914)", *IX. Türk Tarih Kongresi*, II, s. 1208.

⁷⁰ Önsoy, *a.g.m.*, s. 1209; Beşirli, "Alman Silahları", s. 123.

⁷¹ Önsoy, *a.g.m.*, s. 1210; Beşirli, *a.g.m.*, s. 124; 1896 yılında kurulması kararlaştırılan Teçhizat-ı Askerîye Nezareti, özellikle askerlerin birinci derecede ihtiyacı olan top ve mermi gibi silahların alımında, yardımlar toplayarak alımlara katkı sağlamıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Zekeriya Türkmen, "II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunun Modernizasyonu İçin Kurulan Teçhizat-ı Askerîye Nezareti ve Faaliyetleri", *Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1995, s. 479-493.

etkisini yitirmiş olmasıdır. 1890 yılında görevi bıraktığında, Osmanlı-Alman yakınlaşması devam etmiş ve sonuç olarak iki ülke I. Dünya Savaşı'na birlikte katılmışlardır.⁷²

Krupp Firması'nın Osmanlılar ile kurduğu ilişkiler o kadar iyidir ki, Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yapılacak ufak bir araştırmayla hem Krupp ailesinden bazı kişilere hem de firmanın önde gelen yetkililerine verilen madalya ve nişanlarla karşılaşmak mümkündür. Taraflar arasındaki, yaklaşık 50 yıllık silah ticareti, yukarıda anlatılan siyasî saikler sayesinde daha anlamlı ve tarihsel perspektife oturmaktadır.

---

⁷² Prens Bismarck'ın görevi bırakmasıyla ilgili yapılan "Dropping the Pilot" adlı karikatür manidardır.

3.MECMUA’-İ FÜNÛN-İ ASKERİYE’YE GÖRE KRUPP TOPLARININ ALIMI

Buraya kadar olan bölümler içerisinde Osmanlı Topçuluk Tarihi, Mecmu’a-i Fünûn-i Askerî dergisi ve Krupp Şirketi hakkında bilgiler verdik. Bu bölümde yapılacak olan şey, MFA’da Krupp Toplarının alımıyla ilgili konunun nasıl işlendiği olacaktır. İkinci Bölüm’de MFA hakkında genel bilgiler verirken ifade edildiği gibi, bu dergide yayımlanan yazılar veya tercüme, genellikle, subayların istekleri veya Erkân-ı Harbiye Riyâsetinin talepleri neticesinde şekillenmekteydi. Bu noktada Erkân-ı Harbiye’nin İkinci Şubesi’nin birçok telif ve tercüme makalesi bulunmakla birlikte, tamamen subaylar tarafından şekillendirilen veya oluşturulan makalelerde bulunmaktaydı. Tezimizin konusu gereği, mezkûr dergi içerisinde Krupp Toplarıyla ilgili makaleler aramaya başladım. Bu anlamda Mahmut Sami Sert’in dergiyle ilgili yapmış olduğu yüksek lisans tezinde, makalelerin bir fihristinin bulunması işimi kolaylaştırdı. Ayrıca, Milli Kütüphane’nin MFA dergisine internet üzerinden erişiminin olması, işimi kolaylaştıran bir diğer unsur olmuştur. Bu sayede hem Mahmut Sami Sert’in yüksek lisans tezine, hem de derginin bizzat nüshalarına bakarak, ilgili makaleleri toplamaya çalıştım. Yaptığım bütün bu araştırmalar neticesinde, ‘‘*Krup Toplarına dair Ma’lumât-ı Muhtasara*’’ adlı iki adet makale buldum. Bu makaleler ve müellifiyle ilgili bilgileri aşağıda, farklı bir bölüm içerisinde vereceğim.

3.1. MFA Dergisinde Bulunan Krupp Topları ve Firması İle İlgili Makaleler

Yukarıda belirtildiği gibi, MFA dergisi içerisinde Krupp Toplarıyla ilgili iki makale bulunmaktadır. Bunlardan ilki, 2. Cilt 8. cüz de neşredilmiş olup, yazarı Yüzbaşı Mehmed

Pertev'dir.⁷³ Mahmut Sami Sert, tezinin sonunda verdiği fihrist içerisinde, bu makalenin yazar kısmını boş bırakmıştır. Ancak nüshanın kendisine baktığımızda ise, makalenin sonunda müellifin adının açıkça yazdığı görülmektedir.⁷⁴ Daha önce de belirttiğimiz gibi, bazı makaleler arka arkaya neşredilebilmekte, başka bir deyişle birden fazla cüz içerisinde yayınlanabilmekteydi. Nitekim bu ilk makalenin sonunda da "mab'adı var" denilerek devamı olduğu belirtilmiş ve aynı cilt içerisinde, 12. cüz de, aynı isimle, makalenin devamı basılmıştır.⁷⁵ Bu noktada ilgi çeken husus, müellifin unvanında olan değişikliktir. Nitekim, ilk makalede "Tophane Müşiriyetinden Yaver-i harb Yüzbaşı" olan unvanını, ikinci makalede "Mühendishane-i Berrî-i Hümayûn Hocalarından Kolağası" şeklinde değiştirmiştir. Bu noktada göreviyle ilgili bir değişiklik olduğu, iki makale arasındaki süreç içerisinde farklı bir göreve atanmış olabileceği düşünülebilir. Her ne kadar bu makalenin sonunda da "mab'adı var" ibaresi yer alsada, yaptığım araştırmalar neticesinde, devamı olduğu iddia edilen makaleyi bulamadım. Bu makalenin devamının yazılıp/yazılmadığını, yazıldıysa nerede olduğunu veyahut neden basılmadığı gibi sorulara cevap aradım, ancak bulamadım. Bu anlamda, daha öncede bahsettiğim gibi, Mahmut Sami Sert'in hazırlamış olduğu fihrist içerisinde de böyle bir üçüncü makalenin adının geçtiğini görmedim. Milli Kütüphane'nin internet ortamından paylaştığı nüshalar içerisinde, yaptığım araştırmalar neticesinde de herhangi bir şey bulamadım. Elimizde olan bilgiler neticesinde düşünülebilir ki, Mehmed Pertev Efendi neşredilenden daha uzun bir makale yazmıştır ve bilmediğimiz bir sebep neticesinde bu makalenin devamı basılmamıştır.

Makalede işlenen konuya baktığımızda, miladî 1879 yılı Ağustos Ayında, Krupp Firmasına ait Meppan Poligonunda yapılan tecrübeler, esas konu olarak ön plana çıkmaktadır.

---

⁷³ Tophane Müşiriyeti Yaver-i Harb Yüzbaşı Mehmed Pertev, "Krup Toplarına dair Ma'lumat-ı Muhtasara", MFA, cild 2, cüz 8, Ekim 1882/Zilhicce 1299, s. 151-160.

⁷⁴ Karşılaştırmak için bkz. Sert, *Mecmua-i Fünûn-i Askerî*, s. 140; Mehmed Pertev, "Krup Toplarına Dair", MFA, cüz 8, s. 160.

⁷⁵ Mühendishane-i Berrî-i Hümayun Hocalarından Kolağası Mehmed Pertev, "Krup Toplarına Dair Ma'lumât-ı Muhtasara", MFA, cilt 2, cüz 12, Rebiyülahir 1300/Şubat 1883, s. 528-535.

Krupp Firmasının bu tecrübelerle bir grup Türk subayını çağırıldığı bilinmekle beraber⁷⁶, Mehmed Pertev Efendi'nin bu grup içerisinde yer alıp/almadığı bilinmemektedir. Ancak, anlatım şeklinden ve kullandığı kelimelerden, tecrübelerde bulunduğunu çıkarmak mümkündür. 8. cüz içerisindeki makale, yani basılan ilk makale, 40 santimetrelik Krupp Topu hakkında bilgiler vermektedir. Namlu, kundak, mühimmat ve mukayese/netice kısımlarıyla birlikte dört bölümden oluşmakta ve atış denemelerinden elde edilen istatistiklerin bulunduğu üç cetveli içermektedir. Hacim itibariyle en uzun bölüm mukayese/netice kısmı olup, bu bölüm içerisinde 40 santimetrelik Krupp Topunun, benzeri İngiliz Armstrong Topuna olan teknik üstünlüğü işlenmiştir. 12. cüz içerisinde çıkan makalede ise yine aynı şekilde Meppan Poligonunda yapılan tecrübeler esas konu edilmiş, ancak bu sefer 35,5 santimetrelik Krupp Topu incelenilmiştir. Bu makalede efvâh-ı nâriye, kundak, mermiyât, mermiyatın sıkletleri, barut ve 35,5 Santimetroluk Efvâh-ı nâriyenin Zırhlara Olan Te'siri adlı altı bölümden oluşmakta ve önceki makalede olduğu gibi, tecrübelerde elde edilen istatistiklerin bulunduğu iki cetveli ihtiva etmektedir. Bu makale içerisinde hacim itibariyle en uzun kısım barut bölümü olmuş ve topun barutuyla ilgili olan problemlerin nasıl çözüldüğü anlatılmıştır.

Bu bölüm içerisinde MFA dergisi içerisinde yer alan Krupp Toplarıyla ilgili makalelerin künyeleri verilmiş ve makalelerin içeriği hakkında kısa bilgilerden bahsedilmiştir. Bundan sonraki bölüm içerisinde, bu makalelerin önemi üzerinde durulacaktır.

3.2. MFA Dergisi İçerisindeki Makalelerin Önemi

Her ne kadar ikinci makalenin sonundaki ‘‘mab’adı var’’ ibaresinden devamı olduğunu bilsek de, bu ‘‘meçhul’’ devam makalesinin nerede olduğunu bilmemekteyiz. Ancak elimizde bulunan bu iki makale, bize bir takım çıkarımlarda bulunma fırsatını

---

⁷⁶ Türk, *Silah Ticareti*, s. 226; Ayrıca bu tecrübeler sadece Türk subaylarının çağırılmadığı, ‘‘düvel-i mu’azzama canibinden gönderilen’’ kara ve deniz subaylarının da tecrübelerle katıldığı mecmuada belirtilmektedir. Mehmed Pertev, ‘‘Krup Toplarına Dair’’, *MFA*, cüz 8, s. 151.

vermektedir. Öncelikle makalelerin yayınlanma tarihlerinin, 1885 yılında yapılacak olan büyük silah antlaşmasına yakın olması tesadüfî değildir. Muhtemelen Krupp Firmasıyla silah ticaretine ilişkin görüşmeler başladığında Mehmed Pertev Efendi, 1879 yılında katılmış olduğu top atış tecrübelerini ve oradaki deneyimlerini aktarmanın uygun olduğunu düşünerek Erkân-ı Harbiye İkinci Şubesi'ne başvurmuş ve böylelikle alınması muhtemel yeni silah sistemlerini tanıtmak istemiş olabilir. Mehmed Pertev Efendi'nin motivasyonu ne olursa olsun, bizlere Osmanlı-Krupp ticarî ilişkilerini anlamamızı sağlayacak önemli bir kaynak bırakmıştır.

Bundan önceki bölüm içerisinde makalelerin içeriklerinden kısaca bahsederek, özet bilgiler vermiştik. Makaleler içerisinde, bizim açımızdan daha önemli olanı Rebiyülahir 1300'de yayımlanan ikinci makedir. Bunun sebebi, ilk makalenin özel olarak 40 santimetrelik Krupp Topu üzerine yoğunlaşmasıdır. Mehmed Pertev Efendi'nin bu ilgisine rağmen –yaptığım araştırmalar neticesinde- Osmanlılar 40 santimetrelik Krupp Topu almamışlardır. İkinci makalenin burada ön plana çıkmasının sebebi ise, Osmanlı Ordusu envanterinde bulunan 35,5 santimetrelik Krupp Topunu konu edinmesidir. Mehmed Pertev Efendi'nin bu makalesi sayesinde, 1885 yılında siparişi verilen yedi adet 35,5 santimetrelik Krupp Toplarının, neden ve hangi süreçle alındıkları hakkında, tezler ileri sürmek mümkün olabilmektedir. Bu siparişlerin verilmesinde etkili olan husus, kanaatimce, mezkûr çaptaki topun 1879 Meppan tecrübelerinde göstermiş olduğu başarıdır. Nitekim 1875 yılında 35,5 santimetrelik Krupp Topundan bir adet alan Osmanlılar, bu topa sahip olan diğer ülkeler gibi, barut hakkı ile ilgili bir takım sıkıntılar yaşamışlardır. Bu sıkıntılar aslında, miladî 1875 yılı Kânûnevvvel'inde (Aralık) yapılan tecrübelerde de görülmüştür. 80 kilogram ağırlığında ve 1,76:1,73 oranında delikli Prizmatik barutuyla ateşlenen top, barutun topun büyüklüğüne göre az bir oranda olması ve bunun neticesinde bir anda ateşlenmesi, topa zarar vermiştir.⁷⁷ Bu

---

⁷⁷ Mehmed Pertev, "Krup toplarına dair", *MFA*, cüz 12, s. 531.

durum, barut miktarının arttırılarak bir kez daha atış yapılmasına sebep olmuştur. Bu atış denemesinde, Rudman/Rodman isimli şahsın üretmiş özel bir alet kama içerisine yerleştirilmiş ve 130/135 kilogram barutluk atış denemelerinde topun aşırı gaz tazyik etmediği ve dolayısıyla barutun “*derece-i matlube de olduğu*” anlaşılmıştır.⁷⁸ Bu barut sorununun çözülmesiyle birlikte, ateşlenen merminin uçuş süresi ve havada bulunduğu sırada az bir sürat kaybettiği ortaya çıkıyor, Mehmed Pertev Efendi bu durum için “... *efvâh-ı nâriye-i mezkûrenin şiddet-i te’sirine ve derece-i a’lâlığına bir delil-i kâfidir.*” demektedir.⁷⁹

Mehmed Pertev Efendi’nin makalelerinde farklı silahları kıyasladığını da görmekteyiz. Örneğin Zilhicce 1299 tarihli MFA sayısında yayınlanan makalesinde, 40 santimetrelik Krupp Topu ile 100 tonluk İngiliz Armstrong topunu, teknik özellikleri üzerinden karşılaştırmaktadır.⁸⁰ Aynı şekilde, Rebiyülahir 1300 tarihli, 35,5 santimetrelik Krupp Topunu konu edindiği makalesinde de farklı top markalarıyla karşılaştırmalar yaptığını görmek mümkündür. Topların mermilere uyguladıkları fiziksel güç açısından 35,5 santimetrelik Krupp Topu, 80 tonluk İngiliz Topunu geçmekte ve dolayısıyla tesir anlamında, daha kuvvetli bulunmaktaydı. Ağırlık açısından da, 35,5 santimetrelik Krupp Topunun 52.000 kilogram ve İngiliz Topunun 82.000 kilogram olduğunu belirterek, bu alanda da Krupp Topunun “*daha mürecceh ve fa’ideli olduğunu*” belirtmektedir.⁸¹

Mehmed Pertev Efendi’nin yukarıda bahsettiğimiz görüşlerinden şöyle bir yorum çıkarmak mümkün olabilir: Osmanlılar Krupp toplarını alırken, kendi tahkiklerini yapmışlardır. Durum sadece, Avrupa siyasî hayatı içerisinde kendilerine yakın gördükleri veya en azından kötü niyetler beslediğini düşünmedikleri Almanlara kendilerini sevdirmek değildi. Bir silah alımında, ithal edilecek ülkelerin seçimi siyasî anlamlar taşımaktadır; ancak

---

⁷⁸ Mehmed Pertev, a.g.m., s. 531-532.

⁷⁹ Mehmed Pertev, a.g.m., s. 532.

⁸⁰ Mehmed Pertev, “Krup Toplarına Dair”, MFA, cüz 8, s. 154-157.

⁸¹ Mehmed Pertev, “Krup Toplarına Dair”, MFA, cüz 12, s. 533.

burada söylemeye çalıştığımız şey, Osmanlı-Krupp silah ticareti içerisindeki tek unsurun siyaset olmadığıdır. Mehmed Pertev Efendi'nin verdiği delillerden hareketle, bu konunun açık bir şekilde askerî tarafı bulunmaktadır. Döneminin en iyi silahları olduğunu defalarca kez Krupp toplarını sadece Osmanlılar almakla kalmamış, birer birer Osmanlıdan ayrılan ülkelerde kendilerini Krupp toplarıyla donatmıştır. Krupp Firmasının sadece Osmanlılar tarafından değil, çoğu Avrupa ülkesi tarafından seçilmesi ve kullanılması da bu firmaya ait silahların kalitesini ve üstünlüğünü gösteren bir başka durumdur.⁸² Ayrıca, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde gördüğüm bir belgede de, "Devlet-i Osmaniyyeye komşu olan devletlerin kendilerini Krupp toplarıyla teçhiz ettikleri, dolayısıyla Devlet-i Aliyyenin de Krupp toplarından satın alması gerektiği" hususu dile getirilmiştir.⁸³

Yukarıda 1885 yılında sipariş edilen 7 adet 35,5 santimetrelik Krupp Topunun satın alınmasında, 1879 Meppan Denemelerinin etkili olduğunu ve kilit bir rol olduğunu söylemiştik. Sipariş sayısında bir artış olması da bize bu durumu göstermektedir. Nitekim 1875 yılında bir adet 35,5 santimetrelik Krupp Topu alan Osmanlılar, yukarıda sözü edilen problemlerin çözülmesiyle sipariş sayılarını arttırarak yediye çıkarmışlardır.⁸⁴ Yani, 1879 Meppan Tecrübelerinde, 35,5 santimetrelik Krupp Topunun barut probleminin giderildiğinin görülmesi, 1885 yılında verilen siparişlerde etkili olmuştur. 1879 Meppan tecrübelerinden hemen sonra Osmanlıların, ellerinde bulunan 35,5 santimetrelik Krupp Topuyla kendilerinin bir deneme yaptıklarını da arşiv kayıtları sayesinde biliyoruz. Buna göre, Kal'a-i Sultaniye de konuşlu bulunan 35,5 santimetrelik topla atış denemeleri yapılmış ve adî döküm mermi tanesi kullanıldığında, basınç ve gaz tazyiki neticesinde topta hasar meydana gelmiştir. 27 Muharrem 1298 (30 Aralık 1880) tarihinde yapılan bu denemeye göre, 35,5 santimetrelik

---

⁸² Beşirli, "Alman Silahları", s. 123; Türk, *Silah Ticareti*, s. 219-220.

⁸³ BOA. Y. PRK. ASK., 21/2.

⁸⁴ Bu topların dört tanesinin İstanbul Boğazı'na, kalan üçünün de Çanakkale Boğazı'na konuşlandırılması düşünülmüştür. Türk, *a.g.e.*, s. 227-228.

topta sert döküm mermi kullanılması ve bu merminin barut oranları verilmiştir.⁸⁵ Yine, 17 Zilkade 1314 (19 Nisan 1897) tarihli bir diğer belgede ise, tecrübe edilecek barut ve hartuc'un paralarının Tesisât-ı Askerîye ianesinden verilmesine dair bir mazbata bulunmaktadır.⁸⁶ 28 Şevval 1318 (18 Şubat 1901) tarihli bir diğer belgeden, Topçu Feriki Rıza Paşa'nın Krupp Fabrikasına gittiğini ve orada yapılan tecrübeleri takip etmekle görevlendirildiği yazmaktadır.⁸⁷ Bu belgelerden, Osmanlıların silah alımında ve sonrasında, tecrübe faaliyetleri yaptıklarını söyleyebiliriz.

Mehmed Pertev Efendi, tahminimce, hem 1879 Meppan Tecrübelerine katıldığı için hem de MFA içerisinde makaleler yayınladığı için taltif edilmiştir. Arşiv içerisinde gördüğüm belgeden, bir dizi farklı şahısla birlikte Mehmed Pertev Efendi'ye Mecidî Nişanı verilmiş; ancak hangi rütbeden olduğu belirtilmemiştir.⁸⁸ Bundan başka, müellifimizle alakalı herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır.

---

⁸⁵ Bu noktada ilgi çeken husus MFA da verilen barut oranlarıyla, arşiv belgesinde verilen barut oranlarının aynı olmasıdır. Karşılaştırmak için bkz. Mehmed Pertev, "Krup Toplarına Dair", *MFA*, cüz 12, s. 530; BOA. Y. MTV., 5/19.

⁸⁶ BOA. Y. MTV., 154/118.

⁸⁷ BOA. Y. MTV., 211/112.

⁸⁸ BOA. MB. İ., 103/68.

SONUÇ

Silah ithalatı, Osmanlıların erken dönemlerinden itibaren karşımıza çıkan bir olgudur. Modern öncesi dönemde genellikle yabancı silahlar savaşlarda ganimet yoluyla ele geçse de satın alınan silahlarda bulunmaktaydı. Modern döneme baktığımızda ise yabancı silah sistemlerinin, daha çok, satın alınarak Osmanlı ordu sistemine dâhil edildiğini görüyoruz.

XIX. yüzyıl içerisindeki silah ticaretine baktığımız zaman, özellikle Alman Krupp Firması öne çıkmaktadır. Siyasî açıdan Almanlarla yakınlaşma, askerî açıdan da bazı sonuçlar doğurmuş ve Osmanlı silah pazarının büyük kısmı Almanlar tarafından ele geçirilmiştir. Bu siyasî durumlarında etkisi olmakla birlikte, Alman silahlarının ve özellikle Krupp toplarının döneminin en iyisi oldukları bilinen başka bir husustur. Nitekim tezimiz içerisinde bahsedilen *Mecmua'-i Fünûn-i Askerî* dergisindeki makalelerde bu durumu ortaya koymaktadır. Ayrıca Osmanlılar 1875 ve 1879 Meppan tecrübeleri gibi denemelere katılarak, silahların etkinliğine birinci elden şahit olmuşlardır. Klasik dönem içerisinde sıkça gördüğümüz ‘‘Osmanlı pragmatizminin’’ burada da görülebileceğine inanmaktayım. Osmanlılar hem döneminin en iyi silah sistemlerine sahip olmuşlar hem de siyasî açıdan kendileri için zararsız gördükleri Almanların dostluğunun devamını sağlamışlardır. Bu dolayısıyla Osmanlılar açısından bir *win-win* durumudur.

Osmanlıların kurdukları bu güçlü ilişkiler, Cumhuriyetle birlikte devam etmiştir. Yani Osmanlı-Krupp ticareti, Cumhuriyet devrinde de devam etmiştir. Ancak özellikle 1950’lilerden itibaren Amerikan silah ve silah sanayisi Türkiye pazarında etkili olmuştur. Bunda NATO’ya girilmesinin ve SSCB’ye karşı Batı Bloğu içerisinde yer alınması önemli yer tutmaktadır.

KAYNAKLAR

ARŞİV KAYNAKLARI

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Mabeyn-i Hümayun Evrakı, İradeler

MB. İ., 103/68.

Yıldız Mütenevvi Maruzat

Y. MTV., 5/19.

Y. MTV., 154/118.

Y. MTV., 211/112.

Yıldız Perakende, Askerî Maruzat

Y. PRK. ASK., 21/2.

SÜRELİ YAYINLAR

Ceride-i Askeriye, h. 7 Şaban 1280 (17 Ocak 1864).

Ebuzziya Tevfik. "Top Kralı yahud Alfred Krup ve Fabrikası." *Mecmua-i Ebuzziya* 91 (h.1317), s. 348-362.

Mecmua-yı Fünûn-i Askerî, h. Cemaziyelahir 1299/Nisan 1882.

Mühendishane-i Berrî-i Hümayun Hocalarından Kolağası Mehmed Pertev. "Krup Toplarına Dair Ma'lumât-ı Muhtasara." *Mecmua-yı Fünûn-i Askerî*. cilt 2, cüz 12, h. Rebiyülahir 1300/Şubat 1883, s. 528-535.

Tophane Müşiriyeti Yaver-i Harb Yüzbaşı Mehmed Pertev. "Krup Toplarına dair Ma'lumat-ı Muhtasara." *Mecmua-yı Fünûn-i Askerî*. cilt 2, cüz 8, h. Zilhicce 1299/Ekim 1882, s. 151-160.

ARAŞTIRMA ESERLERİ VE MAKALELER

Agoston, Gabor. ‘‘15. Ve 17. yüzyıllarda Osmanlı Topçuluğu ve Avrupa Askeri Teknolojisi.’’ *Osmanlı’da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*. çev. Kahraman Şakul. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, s. 115-146.

Agoston, Gabor. ‘‘Memnu Emtia: Osmanlı-İngiliz Savaş Malzemeleri Ticareti ve Bağımlılık Teorisi.’’ *Osmanlı’da Ateşli Silahlar ve Askeri Devrim Tartışmaları*. Çev. Kahraman Şakul. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, s. 189-202.

Agoston, Gabor. ‘‘Top’’. *DİA*. 41. s. 240-242.

Ahmed Muhtar, *Osmanlı Topçuları*. İstanbul: Mekteb-i Fünûn-i Harbiye-i Şahane Matbaası, 1315.

Atiya, Aziz Suryal. *The Crusade of Nicopolis*. Londra: Methuen&Co Ltd, 1934.

Atsız, Hüseyin Nihal. *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.

Aydüz, Salim. ‘‘ Osmanlı Askerî Teknoloji Tarihi: Ateşli Silâhlar.’’ *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 2/4 (2004), s. 265-295.

Baron de Tott. 18. *Yüzyılda Türkler: Türkler ve Tatarlara Dâir Hatıralar*. İstanbul: Kervan Kitapçılık, tarih yok.

Baysun, Cavid ‘‘Humbaracı Ahmed Paşa.’’ *M.E.B.İ.A.* 1. s. 199.

Beşirli, Mehmet. ‘‘II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları.’’ *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi* 16 (2004), s. 121-139.

Beydilli, Kemal. ‘‘II. Abdülhamit Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyet Hakkında.’’ *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 32 (1979), s. 481-494.

Beydilli, Kemal. ‘‘Mustafa III.’’ *DİA*. 31. s. 280-283.

Beydilli, Kemal. ‘‘Savaş Eğitiminde Okullaşma (1775-1807).’’ *XVIII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar Türk Denizcilik Tarihi*. II, ed. Zeki Arıkan ve Lütfü Sancar. İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2009, s. 269-283.

Beydilli, Kemal. ‘‘Selim III.’’ *DİA*. 36. s. 420-425.

Beydilli, Kemal. *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1984.

David, Geza. ‘‘Baron de Tott, François.’’ *DİA*. 5. s. 83-84.

Emecen, Feridun M. *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

Eralp, T. Nejat. *Tarih Boyunca Türk Toplumunda Silah Kavramı ve Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Silahlar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.

Erendil, Muzaffer. *Topçuluk Tarihi*. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1988.

Howard, Michael. "The Use and Abuse of Military History." *Parameters* 11/1 (1981), s. 9-14.

İlgürel, Mücteba. "Osmanlı Topçuluğu'nun İlk Devirleri." *Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1995. s. 285-293.

İnalçık, Halil. "Osmanlılar'da Ateşli Silahlar." *Belleten* 21/83 (1957) s. 508-514.

Kara, Hidayet. "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Kara Ordusu (1876-1908)." Doktora Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, 2013.

Karal, Enver Ziya. *Selim III'ün Hat-tı Hümayunları: Nizam-ı Cedit 1789-1807*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1946.

Manucy, Albert. *Artillery Through the Ages*. Washington: United States Government Printing Office, 1949.

Morillo, Stephen, Jeremy Black ve Paul Lococo. *War in World History: Society, Technology, and War from Ancient Times to the Present*. I, New York: McGraw-Hill Companies, 2009.

Murphey, Rhoads. "Osmanlıların Batı Teknolojisini Benimsemedeki Tutumları: Efrenci Teknisyenlerin Sivil ve Askerî Uygulamalardaki Rolü." *Osmanlılar ve Batı Teknolojisi: Yeni Araştırmalar, Yeni Görüşler*. haz. Ekmeleddin İhsanoğlu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1992, s. 7-20.

Ortaylı, İlber. *İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1981.

Önsoy, Rifat. "Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Alman Subayları ve Alman Silah Sanayiinin Çıkarı (1871-1914)." *IX. Türk Tarih Kongresi*, II, s.1207-1213.

Özcan, Abdülkadir. "Humbaracı Ahmed Paşa." *DİA*. 18. s. 351-353.

Özcan, Abdülkadir. "Osmanlı Devleti'nin Askerî Teşkilatı." *Hunlardan Günümüze Türk Askerî Kültürü*. ed. A. Sefa Özkaya. İstanbul: Kronik Kitap, 2019, s. 345-377.

Parry, Vernon J. "Barud". *EI²*. s. 1055-1056

Parry, Vernon J. "Osmanlı İmparatorluğunda Kullanılan Harb Malzemesinin Kaynakları." çev. Salih Özbaran. *TED* 3 (1972) s. 35-46.

Sert, Mahmut Sami. "Mecmua-i Fünûn-i Askeriyye Dergisinin Analitik İncelenmesi (1882-1914)." Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.

Şakiroğlu, Mahmut. ‘‘Barut’’. DİA. 5. s. 92-94.

Şakul, Kahraman. ‘‘Ottoman Artillery and Warfare in the Eighteenth Century.’’ Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, 2001.

Tetik, Fatih ve Serdal Soyluer. ‘‘Silah İthalatı ve Kara Harp Sanayii.’’ *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)*. ed. Gültekin Yıldız. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017, s.141-171.

Tunalı, Ayten Can. ‘‘Ceride-i Askeriye’nin Tarih Araştırmalarındaki Yeri.’’ *Tarih Araştırmaları Dergisi* 24/37 (2005), s. 195-211.

Türk, Fahri. *Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914*. çev. Fahri Türk, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2012.

Türkmen, Zekeriya. ‘‘II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusunun Modernizasyonu İçin Kurulan Teçhizat-ı Askeriye Nezareti ve Faaliyetleri.’’ *Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1995. s. 479-493.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları*. II, 3. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

Ünal, Uğur. *Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016.

Witteck, Paul. ‘‘The Earliest References to the use of Firearms by the Ottomans.’’ *Gunpowder and Firearms in the Mamluk Kingdom: A Challenge to a Medieval Society* içinde, Appendix II, Routledge, 2013.

Yeşil, Fatih. ‘‘Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanlar.’’ *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)*. ed. Gültekin Yıldız. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017, s. 113-139.

Yıldız, Gültekin. ‘‘Kara Kuvvetleri.’’ *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*. ed. Gültekin Yıldız. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013, s. 35-77.

EKLER

EK-1: Hicrî Zilhicce 1299 tarihli ‘‘Krup Toplarına da’ir Ma’lumat-ı Muhtasara’’ adlı makalenin transkripsiyonu.

Krup Toplarına dair Ma’lumat-ı Muhtasara

[40] Santimetroluk Çelik Krup Topu

-Evvelâ Namlu-

40 santimetroluk efvâh-ı nâriye geçen bin sekiz yüz yetmiş dokuz sene-i miladiyesinde Krub Fabrikası tarafından isağa olunub sene-i mezkûre Ağustos’unda bi’l-cümle düvel-i mu’azzama cânibinden gönderilen berrî ve bahrî ümerâ-yı askeriyeden mürekkeb bir komisyon muvacehesinde tecrübesi icrâ olunmuşdur.

Efvâh- nariye-i mezkûrenin kutr-ı femmî tamamen 400 milimetre ya’ni 40 santimetro olub topun tûl-i namlu 10 metre ve femmden yivlerin nihayetine değin müceffin tûlu dahi 8711 milimetre ve kama ile beraber topun sıklığı 72.000 kilogramdan ibaretdir.

Efvâh-ı nariye-i mezkûrede 90 aded yiv bulunub her yivin umku 2 ve arzı 9,45 ve iki yiv beyninde bulunan seddlerin arzı 4,5 milimetreye müsâvî olduğu gibi hatve-i helezonun tûlu dahi efvâh-ı nâriye kutr-ı femminin 45 misline ve yahud tamamen 18 metreye müsâvîdir.

-Sânîyen Kundak-

40 santimetroluk Krup Topu ateş hattı ziyâde mürtefi’ olan kızaklı bir kundak üzerine vaz’ olunub hîn-i endaht da tobun girüye tepmesini men’ ve ibtâl etmek için mahsusen iki aded su baskısı tertib olunmuşdur. İşbu kundak her ne kadar 35,5 santimetro kutruna bulunan Krup Topunun kundağına müşabih olarak inşâ olunmuş ise de bu kundak da ihtira’at-ı cedîdeden olarak mermileri zeminden kemâl-i sühuletle yukarıya kaldırmak için tahsis kılınan Bojorgad

altı yaylı bir usulde imâl olunduğu gibi efvâh-ı nâriyeye yan cihetlere istikamet aldırmağa mahsus olan ve on adem vasıtasıyla idâre olunabilen nişân alet-i mahsusu dahi adî zincir yerine “Vukanis” sisteminde i’ mâl olunmuş zincir ile tanazzüm olunmuşdurki mezkûr zincir evvel emirde nişân aletinde bulunan tabla-i mahsusa “makara gibi” sarılıb ba’dehu mahsusen tertib olunan bir takım mavsil makaraları arasında hareket eder ve tabla-i mezkûr dahi işbu nişân aletinde bulunan manivelanın mihveri arasından mûrur eden nihayetsiz bir idâre zinciri ve birbirine mülâsık bulunan mahrutî iki tekerlek vasıtasıyla meşy ü hareket eder Efvâh-ı nâriyeye suret-i mükemmele de olarak yan istikameti itâya mahsus olan bu aletin idâresine me’mur hademe manevra esnasında kızığa rabt olunmuş bir döşeme üzerinde bulunurlar ki mezkûr döşemenin hareketiyle üzerinde bulunanlar dahi hareket ederler.

Efvâh-ı nâriyeyi silmeğe mahsus olan tomarın kemâl-i sûhuletle isti’ mâli için kundağın kısım-ı alasına müteharrik bir basamak i’ mâl olunub endahtdan sonra top girüye doğru hareket eylediği gibi mezkûr basamak dahi mahsusen tertib olunan bir takım küçük tekerlekler üzerinde girüye doğru hareket ve toplu muylu yataklarına avdet eylediği anda bu dahi mahalline muvasalat eyler ve tomar isti’ mâl olunacağı vakit idâresine me’mur bulunan hademe işbu basamak üzerinde durdukları halde tomarı isti’ mâl iderler.

Mezkûr kundak efvâh-ı nâriyeye 16 derece irtifâ’ 16 derece inhitât virmeğe müsâ’id olub ateş hattının irtifâi 2960 ve topun nihâyet girüye tepmesi dahi 2570 milimetredir yalnız kundağın sıklığı 12.400 kilogram ve kızak ile beraber bulunduğu halde mecmû’ sıklığı 45.000 kilogramdan ibarettir.

-Sâlisen Mühimmât-

40 santimetroluk efvâh-1 nâriye ile adî ve sert dökmeden/dökümden ibâret iki cins mermi endaht olunub mermiyât-1 mezkûre kutrlarının 2,8 mikdârı tûlundadır memlû' olarak sert döküm danesinin sıkleti 775 kilogram olub bunun 10 kilogram derûnune vaz' olunan Parlama/paralama Barutunun mikdârıdır ve adî döküm danesinin sıkleti dahi memlû' olduğu halde 740 kilogram olub bunun 33,3 kilogramı kezâ derûn mermiye vaz' olan Parlama/paralama Barutunun mikdârıdır

Mermiyât-1 mezkûreden birincisi "sert döküm" aynî kutrda bulunan yuvarlak merminin sıkletinden 3,3 ve ikincisi dahi aynî kutrda bulunan yuvarlak merminin sıkletinden 2,72 def'a daha ağırdır.

Efvâh- 1 nâriye-i mezkûreyi imlâ için isti'mâl oluan barutun cinsi Prizmatik ve vezni dahi 200 kilogram icabı takdirinde "işbu vezn-i barut tezyid ve tenkıs dahi olunabilir" olub her imlâda mezkûr barutun mecmu'u mütesaviyen dört aded hartuca taksim olunarak bu vechle derûn muceff'e vaz' ve isti'mâl olunur.

-Mukayese / Netice-

40 santimetroluk efvâh-1 nâriye ile 1879 sene-i milâdiyesi Ağustosunun beşinci ve altıncı günlerinde icrâ olunan tecrübelerde isti'mâl olunan vezn-i barut ve topa verilen irtifâ' ile endâht icrâ edilen mesâfe ve izâhât-1 saire mahsusen tertib olunan endâht cedvellerinin mütaa'lasıyla müstebân olacağından tafsilât-1 mezburenin tahririnden ise mezkûr cedvellerinin aynen tercüme ve rabtıyla cedvelde muharrer bulunmayan ba'zı ma'lumât-1 muktaziyenin ve asıl tecrübelerden alınan neticelerin ve efvâh-1 nâriye-i mezkûrenin kutrlarına karîb bir cesâmetde bulunan İngiliz-kârî Armstrong Toplarına kıyâsen müşâhede olunan te'sirât ve feva'id-i muhâsenatın tahrir ve tafsili daha münâsib add olunmuştur.

40 santimetroluk Krup Topu sâlifü'l-zikr 1879 sene-i milâdiyesi Ağustosunun beşinci ve altıncı günlerinde cem'en on beşer def'a endâht ve hin-i endâhtda topun kâffe-i hidemâtını ifâ etmek için tahsis kılınan hademenin mecmu'u 15 neferden ibâret bunlardan topun kamâsı 2 ve danenin derûn muceffe vaz' ve idhâli 12 ve topa irtifâ' i'tası 4 ve yan istikâmetin ahzı 8 ve merminin zeminden ref'i 7 nefer vasıtasıyla⁸⁹ ifâ kılınmıştır efvâh-ı nâriye-i mezkûrenin kâffe-i hidematı ifâ olunmak ya'ni silmek, nişân almak, yan istikâmeti ta'yin etmek, daneyi muceffe idhâl ile topu imlâ etmek hususâtı ber-muceb-i usul ifâ olunduktan sonra yekdiğerinin [müte'akib] icrâ olunan mezkûr on beş endâhtın beheri hesâb-ı mütevassıt üzere 4,5 dakika zarfında icrâ ve mermi dahi 33 sâniyede zeminden kaldırılıb derûn efvâh-ı nâriyeye vaz' ve imlâ edilmiştir.

Birinci tecrübede 40 santimetroluk efvâh-ı nâriye 776,8 kilogram sıkletinde bulunan sert döküm dane ile endâht olundukda sür'at-i evveli 502,4 metreye ve merminin mecmû Zinde kuvveti 9992 metretona ve yahud efvâh-ı nâriye sıkletinin beher kilogramı için 138,8 metre kilograma bâliğ olduğu bi'l-misâhe tahakkuk ve tebeyyün etdiğinden bu hesâba nazarân zîrde merbût numrolu cedvelde dahi irâe' kılındığı üzere efvâh-ı nâriye-i mezkûrenin ibrâz eylediği kuvvet ve te'sire kendi kutruna karîb ve müsâvî bulunan diğere nev' topların hiçbirisi mâlik olamamıştır.

İmdi sür'at-i evvele bir hükm-i kat'i vermek için burada ba'zı mütala'at-ı mühimmenin arz ve beyânı elzem görülmüştür şöyle ki: İngiliz-kâri 100 ton sıkletinde bulunan Armstrong Topunun sert döküm daneleri 40 santimetroluk Krup Topunun sert döküm danelerinden mâ'ada adî dökümde bulunan danelerinden dahi daha hafifü'l-vezn bulunduğu

---

⁸⁹ Bu misillü büyük çapda bulunan efvâh-ı nâriyenin endâhtı için tahsis kılınan numro(!) neferâtı küçük çapdaki toplarda olduğu misillü yalnız bir hizmetle mükellef olmayub bir nefer birkaç hizmeti ifâ eder çünkü küçük efvâh-ı nâriyelerde mesela dördüncü numro neferi yalnız topârlakdan(!) efvâh-ı nâriyeye mermi nakl etmeğe me'mur olub topun diğere hidematına hâcet ... etmedikten sonra hiçbir vakit müdâhale edemez halbuki kızaklı topların mühimmât ve alât ve edevâtı pek ağır ve ale'l-husus endâht hidematı müte'essir bulunduğundan bu misillü efvâh-ı nâriyede müstahdem neferâtın her birisi birkaç hizmeti ifâyâ me'mur edilir.

hâlde buraları hiç hesâb ve kaleme almayarak mezkûr iki cins efvâh-ı nâriyenin mermiyâtını nisbeten birbirine müsâvî gibi farz ederek sür'atlerinin mukâyessesine ibtidâr olunursa zîrde merbût 3 numrolu cedvelin mütalâ'asından dahi anlaşılacağı üzere 40 santimetroluk Krup Topunun hâsıl eylediği sür'at İngiliz kâri 80 ve 100 ton sıkletinde bulunan Armstrong Toplarının hâsıl eyledikleri sür'atden pek çok ziyâde olduğu tebeyyün eder. Çünkü 40 santimetroluk Krup Topunun "Meppân" Poligonunda aynî çapda bulunan yuvarlak mermiden 2,74 def'a daha ağır bulunan mermiler ile icrâ olunan endâhtda istihsâl kılınan sür'at-i evveli 536,8 metreye ve halbuki İngiliz kâri 100 tonluk topun ve İtalya da kezâ aynî çapdaki yuvarlak mermiden 2,74 def'a daha ağır bulunan mermiler ile icrâ olunan endâhtda istihsâl kılınan sür'at-ı evveli ancak 522,7 metreye bâliğ olduğu bi'l-misâhe tebeyyün ve tahakkuk eylemiştir. Bundan başka merminin sıkletine nazarân Krup Topunun ağırlığı İngiliz kâri topların ağırlığından pek don bir derecede ya'ni efvâh-ı nâriye-i mezkûrenin kendi sıkleti kendi sert döküm danesinin 92 def'a ve 80 tonluk İngiliz Topunun sıkleti kendi sert döküm danesinin sıkletinden 101 def'a ve 100 tonluk topunun sıkleti dahi kendi sert döküm danesinin sıkletinden 112 def'a daha ziyâde bulunduğu bi'l-tecrübe sâbit olmuştur.

Mezkûr iki cins efvâh-ı nâriyelerin beyninde görülen işbu ihtilâfat-ı kesire topların beher kilogram sıkletlerine isâbet eden zinde-i kuvvetine dahi cârîdir zirâ 80 ve 100 tonluk İngiliz Topları hakkında mükerreren icrâ edilen tecrübelerde sıkletlerinin beher kilogramına ancak 121 ve 125 metre/kilogram ve hâlbuki 40 santimetroluk Krup Topu sıkletinin beher kilogramına a'zamî olarak 148,4 metre/kilogram sert döküm dane ile endâht olundukda sür'at-i evveli 500 metre olduğu haldebile 138,8 metre/kilogram zende-i kuvveti isâbet eylediği tebeyyün ve tahakkuk eylediğinden bu hâlde mezkûr Krup Topunun İngiliz Toplarına nisbeten her vechle daha mürecceh ve fa'ideli bulunduğuna hükm ve karar vermek muvafık-ı hâl ve maslahatdır.

Tafsilât-ı meşrûhadan başka mezkûr iki nev' top mermileri mukatta'larının beher santimetro murabba'ına isâbet eden sıklet dahi piş-i nazar-ı mûlahaza ve mütala'ya alındığı takdirde sıklet-i mezkûre Krup Top mermilerine nisbeten İngiliz Toplarında hayliden hayli tenâkus eylediği ya'ni 40 santimetroluk Krup Topu mermilerinin beher santimetro/murabba'ına 0,61 ve 100 tonluk İngiliz Top mermilerinin beher santimetro/murabba'ına 0,55 : 0,60 kilogram isâbet eylediği tebeyyün eylediğinden bu keyfiyet dahi İngiliz Mermilerinin dahil-i havada esnâ-yı seyr ve hareketlerinde [sür]'atlerince hâsıl olan zâyî'atın Krup Top mermilerine nazarân pek çok ziyâde bulunduğu imâ ve isbât etmektedir.

40 santimetroluk Krup Topunun 776,7 kilogram vezninde bulunan sert döküm dane ile icrâ olunan tecrübelerde merminin sür'at-i evvelisi 502,4 metre ve zinde-i kuvveti 9992 metre/tona bâliğ olduğu bâlâda tafsil olunmuş idi.

Mermi-i mezkûr ... efvâh-ı nâriyeden 2479 metre mesâfe kat' eylediği anda sür'at "Kronograf" alet-i mahsusı vasıtasıyla misâhe olundukda 433,7 metre ve zende-i kuvveti dahi 7446,2 metre/tona bâliğ olduğu istihrâc kılındığından mermi-i mezkûrun o kadar mesâfede bile sür'atının bu vechle ancak 68,7 metre ve zende-i kuvvetinin yüzde hemân 25,5 mikdârı tenâkus eylemesi efvâh-ı nâriye-i mezkûrenin kutruna müşâbih bulunan diğer topların cümlesine hakikaten kesb-i tefevvük ve temeyyüz eylediğine burhan-ı kat'idir.

Sâlifü'l-zikr iki nev' topların zırhlar üzerine olan te'sirâtı hususuna nakl-i kelâm olununca zîrde merbût 3 numrolu cedvelin mütâla'sından dahi keyfiyet anlaşılacağı üzere mermi mukatta'larının beher santimetro murabba'ına isâbet eden zinde-i kuvvetine nazarân her ne kadar 100 tonluk Armstrong Topu 40 santimetroluk Krup Topundan daha ziyâde ağır isede mezkûr Krup Topu câ'iz bulunduğu işbu sıkletin cüz'iyeti hilâfına olarak yine zırhlı gemiler üzerine 100 tonluk büyük bir mumâne'et irâs eylemiştir. Ma' kezâ endâhtlarında ne kadar sıhhat ibrâz etseler bile yine 40 santimetroluk Krup Topu ile beyinlerinde cüz'i olsun bir

fark bulunabilecektir zirâ Müppân Poligonunda icrâ kılınan endâhtlarda mezkûr topun ibrâz eylemiş olduğu sıhhat ve resânet hakikate erbâb-ı vukûf ve ma'lumâtın nazar-ı hayret ve te'accüblerini celb eylemiştir.

40 santimetroluk Krup Topunun kâffe-i hidemâtı kemâl-i suhûlet ve emniye[t]le ifâ olunduğu gibi 2500 metre mesâfede danelerin irtifâen' en ziyâde dağılması ancak 0,40 metre ya'ni mesâfenin 55'50 mikdârı olduğu ve ale'l-husus ihtirâ'at-ı cedideden olarak Bojorgad aletine rabt ü tertib edilen yaylar danelerin ref'ini teshil eyledikleri misüllü alât-ı mezkûre ile 800 kilogramlık bir sıklet kaldırmak için dahi takriben 36:30 sâniyelik bir zamanın kâfi bulunduğu tecrübe ile sâbit olmuştur. Hâlbuki 35,5 santimetroluk Krup Topunun kundağında bulunan adî Bojorgad aletiyle 525 kilogramlık bir sıklet ancak 44 sâniyede ref' olunabileceği yine bi'l-tecrübe tahakkuk eylemiştir.

40 santimetroluk efvâh-ı nâriyede gazların tazyiki ve sür'at-i evveli misâhe olunmayarak yalnız bir top endâht için icrâsı icâb eden hidemât-ı sa'ire usul ve nizâmı vechle ifâ olunmak üzere icrâ olunan endâhtlar 4,7 dakika zarfında yekdiğerini ta'kib eylediği ve esnâ-yı endâhtda işâret-i mahsusenin te'dili ve hidemâtın mihver layıkında ifâsiçün matlub telgrafların keşidesi epeyce bir zamanın zayi' olmasına badî olacağından husus-ı mezkûr dahi eyrûce/irûce nazar-i mûlahaza ve mütala'ya alındığı takdirde efvâh-ı nâriye-i mezkûrenin endâht hususunda ibrâz eylediği sür'at ve suhûlet 100 ve 80 tonluk İngiliz Toplarında makine-i mahsuse vasıtasıyla mu'avenet-i lâzıme ifâ olunduğu hâlde bile yine o derecede istihsâl kılınmayacağı bi'l-tecrübe tebeyyün ve tahakkuk eylemiştir.

40 santimetroluk top ile hiçbir sakatlık ve fenâlık arz olmaksızın kemâl-i metânet ve resâne[t]le 38 def'a endâht icrâ olunmuştur.

(Mâb'adı var)

Tophane Müşiriyeti Yâver-i harb Yüzbaşı

Mehmed Pertev

EK-2: Hicrî Rebiyüalhir 1300 tarihli ‘‘Krup Toplarına da’ir Ma’lumat-ı Muhtasara’’ adlı makalenin transkripsiyonu.

Krup Toplarına Daîr Ma’lumât-ı Muhtasara

Mab’ad-ı an cüz 8

35,5 Santimetroluk Krup Topu

Evvêlâ efvâh-ı nâriye

Dökme çelikden ma’mul 35,5 santimetroluk Krup Topu çenberli olarak imâl olunub muceffin kutri tamamen 35,5 milimetre ve topun tûl-i kamili 8,8 metre olup yivlerin nihayetine kadar olan muceff kısmının tûlu dahi 7,74 metre mikdarıdır. Efvâh-ı nâriye-i mezkûrede 80 aded yiv bulunub her yivin derinliğı 2 ve iki yiv beynindeki seddlerin arzı 4,5 milimetredir. Yivlerin helezonu dahi ale’s-seviye olarak 16 metre tûlunda ve yahud çağın 45 misline müsâvidir. Krup-kârî silindir ve Prizmatik barutuyla beraber topun sıklet-i mecmu’usu 52.000 kilogramdan ibaretdir.

Sâniyen Kundak

35,5 santimetroluk Krup topu sâhil tabyalarına mahsus kızaklı kundak üzerine vaz’ olunub kendüsi 2 metre irtifâ’da bulunan bir siper arkasına vaz’ ve ta’biye edildiğı halde siper-i mezkûr üzerinden 6 derecelik inhitât ile endâht olunabilmek için muylu mihverleri 2670 milimetre mikdarı irtifâ’da olarak inşâ olunmuşdur.

Mezkûr kundağın mevzi’ bulunduğu kızağın yan tarafında nev-icad [Bo]jorgâd aleti tertib olunub alet-i mezkûr vasıtasıyla danelerin ref’i-i kemâl-i suhûlet ve sür’atle istisâl kılınur. Efvâh-ı nâriyeye irtifâ’ ve inhitât vermek için tahsis kılınan nişan aleti ise bir kadran ile kesb-

i ittisâl etdirilerek ol vechle tanzim olunmuşdur ki bir nefer aletin çarhını tahrik ederek efvâh-ı nâriyeye matlûb olan irtifâ' ve inhitâtı yalnızca suhûletle i'tâ edebilir.

Kızağın kısım-ı alasında mahsûsen tertib olunan iki aded su baskısı ianesiyle topun girüye tepmesi keyfiyeti men' ve ta'dil olunduğu gibi efvâh-ı nariyeye yan istikameti vermek için dahi döşeme üzerinde bulunan ar demiryolunun arkasında kaîn beşer derece taksim olunmuş bir derece kuvvesiyle dereceleri göstermek üzere kızağın nihâyetinde bulunan ve beher derecesi tamamen 16 kısma münkasım bulunan ibreli diğər bir daire kuvvesi kullanılır ki işbu tertibât vasıtasıyla karanlık vakitlerde ve ale'l-husus puslu havalarda kemâl-i sıhhatle nişan ahzı bi'l-suhule istihsâl kılınabilir.

Fevk'ül- afâk bulunan zâviyenin hadd-ı a'zamîsi 18 derece 45 dakika olduğu gibi tahtü'l-afâk olan zâviyesinin mikdâr-ı a'zamîsi dahi 7 dereceden ibaretdir. Kundağın sıkleti mecmu'u 23750 kilogram ve topun nihayet girüye tepmesi dahi 2100 milimetre mikdarıdır.

Sâlisen Mühimmat-ı Nâriye

Mermiyât

35,5 santimetroluk Krup topunda çelik ve sert döküm ve tepeli adî dökümden ibaret olarak üç nev' mermi isti'mâl olunarak mermiyât-ı mezkûrenin tûlleri çapının 2,8 misline müsâvidir.

Mermiyât-ı mezkûrenin yivlere ta'biyetleri istihsal kılınmak için üzerlerinde ma'mul iki aded çenber bulunup ön tarafda bulunan mermiyi merkez istikametinde hareket ettirmek ve arka tarafdaki mermiyi dahi ol istikamete tevcih ettirmek içündür.

Sert döküm danesi barutlu memlû bulunduğu halde ayn[1] çapdabulunan yuvarlak mermiden 3,2 def'a ve adi döküm danesi dahi yine memlû olduğu takdirde 2,7 def'a daha ağırdır.

Mermiyâtın Sıkletleri

Çelikden ma'mul danesinin sıkleti memlû olarak 525 kilogram olub bunun 12,6 kilogramı derûn daneye vaz' olunan Parmala barutunun mikdarıdır. Ve sert döküm danesinin sıkleti dahi yine memlû olarak 525 kilogram olub bunun 7 kilogramı derûnundaki Parmala barutunun mikdarıdır. Adî döküm danesi ise 444 kilogram vezninde olub 23,4 kilogramı Parmala barutunun mikdarıdır.

Barut

35,5 santimetroluk efvâh-ı nâriyeye tahsis olunan barut Prizmatik cinsinden olub bunun şekli ve hey'et-i hâriciyesi Almanya ve Rusya ve Devlet-i Aliyye de kabul olunan ve daha küçük çaplarda bulunan alât-ı nâriyeler için Krup Fabrikası tarafından isti'mâl olunan yedi delikli Prizmatik barutunun şekline müşâbih ise de bu barutun yalnız merkezinde 15 milimetre kutrunda bir delik bulunub sıklet-i izâfiyesi dahi 1,75:1,73 mikdârıdır. Efvâh-ı nâriyeyi endâht etmek için ta'yin olunan barut hakkı her ne kadar 1875 sene-i milâdiyesinden 1879 sene-i milâdiyesine kadar 135 kilogram kadar isti'mâl olunmuş ise de 1[87]9 sene-i milâdiyesinde icrâ olunan tecrübelerde ale's-seviye 115 kilogram mikdârı isti'mâl olunması karâr-gîr olmağla şimdilerde ol vechle isti'mâl olunub hîn-i imlâda mütesâviyen iki aded hartuca taksim olunarak ol vechle derûn efvâh-ı nâriyeye imlâ edilür.

35,5 sanrimetroluk efvâh-ı nâriyenin Krup Fabrikası tarafından isağa ve ihzâr ile mevki'-i tecrübe ve temaşaya vaz' olunuşu tarihi epeyce mürûr etmiş ve efvâh-ı nâriye-i mezkûreden itibâren şimdiye kadar defe'at-i mu'tadda ile tahkik ve tecrübe kılınmış ve bu münâsebetle hakkında epeyce ma'lûmât-ı müfide ve kâmileyi hâvî bir takım perâkende resâ'il ve cedâvil neşr ve ilân kılınmış olduğundan bunlardan ele geçebilenler berüce zir-i rabt ve ilâve kılındığı gibi buna dâ'ir istihsâl olunan diğer ba'zı mütâla'at-ı sâlimenin de buracıkda raz ü tahriri münâsib görülmüşdür. Şöyle ki: Efvâh-ı nâriye-i mezkûre 1875 sene-i milâdiyesi

Kânun-ı evvelinin yirmi yedinci günü icrâ olunan tecrübelerde her ne kadar evvel emirde 80 kilogram vezininde ve 1,76:1,73 sıklet izâfisinde bulunan yedi [kilogramlık] delikli Prizmatik barutıyla endâht olunmuş ise de bu barut mezkûr topa nisbeten pek cüz'i bir mikdârda görüldüğünden ma'ada barutun kemâl-i sür'atle işti'âl etmesi efvâh-ı nâriyeye ziyâde bir şiddetle te'sir eylediği müşâhede olduğundan bu sebebe mebnî ikinci def'a da bir delikli Prizmatik barutu cinsinden 125 kilogramlık tam barut hakkıyla endâht olunmağa mecbûriyet hâsıl olmuştur. Mu'ahharan mezkûr barut 135:130 kilograama kadar miksîr olunub endâht olundukda gazların tazyiki hudud-ı lâzımeı tecâvüz etmediği "Rudman" nam zâtın ihtirâ'-girdesi olan ve hin-i endâhtda kama derununa vaz' olunabilen alet-i mahsusla ta'yin kılındığından artık bu barutun derece-i matlûbe de bulunduğuna karâr verilmiş ve kesb-i itminân hâsıl olmuştur. Merminin 125 kilogram vezn barutla olan sür'at-i ibtidâ'iyesi femm-i efvâh-ı nâriyeden 33,5 metre mesâfeye vaz' olunan ve "Bolanjra" nam hüner-verin muhtera'atından olan "Horonograf" aleti vasıtasıyla misâhe olundukda vasatı olarak 475,56 metreye bâliğ olduğu görülmüştür.

Mermilerin femm-i efvâh-ı nâriyedeki zinde kuvvetleri mecmu'u 6100 metre/ton sıkletinde bulunduğu tahakkuk eylediğinden bu hâlde barutun beher kilogramına 48,8 ve mermi mukatta'ının beher santimetro/murabba'ına 6,15 ve mermi muhitinin beher santimetresuna 54,6 metre/ton ve top sıkletinin beher kilogramı için dahi 106 metre/kilogram isâbet eylediği vâzih ve aşikârdır.

Vakta ki 1879 sene-i milâdiyesi Ağustosunda Krup Fabrikasının "Meppân" da kâin poligonunda 115 kilogram vezn-i barut ve 525 kilogram sıkletinde bulunan mermilerle icrâ kılınan tecrübede femm-i efvâh-ı nâriyeden 95 metre mesâfede sür'at-i evvel misâhe olundukda 1989 ve 496 metre mesâfede dahi sür'at-i mezkûr 432,7 metre olduğu tebeyyün eylediğinden bu hesâba göre 95 metrelik mesâfe için mermi-i mukatta'nın beher santimetro murabb'ına 1989 ve 6,65 metrelik mesâfe için dahi 5,06 metre/ton mikdârı zinde kuvveti

isâbet etmekle bu keyfiyet mermilerin cevâ-i havada esnâ-yı meşy ve hareketlerinde zâyî' etmiş oldukları sür'atler mesâfenin uzunluğuna nisbeten pek cüz'î bir radde de bulunduğunu imâ ve irâ'e ediyor ki bu da efvâh-ı nâriye-i mezkûrenin şiddet-i te'sirine ve derece-i a'lâhına bir delil-i kâfidir.

35,5 santimetroluk efvâh-ı nâriyenin kendi çapına karîb bulunan 80 tona sıkletindeki İngiliz Topu ile mukâyesesi murâd olunursa mezkûr İngiliz Topunun barutu henüz kat'î olarak ta'yin olunmamış olduğundan efvâh-ı nâriye-i mezkûrun 35,5 santimetrelik a'zami olarak isti'mâl olunabilen 135 kilogram vezn baruta nazarân mukâyese olunması icâb eder. İmdi İngiliz-kârî 80 tona sıkletindeki efvâh-ı nâriye 41 milimetre mükea'abında bulunan barutdan 104,3 kilogramlık bir vezn-i barut ve 581,5 kilogram sıkletinde bulunan mermi ile endâht olundukda hâsıl olan sür'at-i evveli 480 metre ve merminin mecmu'u zinde kuvveti 6450 metre/ton bulunduğu tebeyyün eylediğinden bu hâlde mermi muhitinin beher santimetresine 55,7 ve mukat'tanın beher santimetre murabb'ına 6,05 ve top sıkletinin beher kilogramına 0,078 metre/ton mikdârı bir zinde kuvveti isâbet eylediği meydandadır.

Hâlbuki 35,5 santimetroluk efvâh-ı nâriye 135 kilogram bir delikli Prizmatik barutu ve 520 kilogram sıkletinde bulunan mermiler ile endâht olundukda hâsıl olan sür'at-i evvel 500 ve merminin mecmu'u zinde kuvveti 6625 metre/ton sıkletinde bulunduğundan bu suretde mermi muhitinin beher santimetresine 09,2 ve mukatt'ainın beher santimetre murabb'ına 6,75 ve top sıkletinin beher kilogramına 0,115 metre/ton mikdârı bir zinde kuvveti isâbet etmiş olur ve bu hesâba göre mezkûr Krup Topu mermisinin zinde kuvvetine [n]isbeten yüzde $\frac{1}{2}$ ve mermi muhitinin beher santimetresiçün yüzde 6 ve mukatta'nın beher santimetre murabb'arı içün yüzde $\frac{12}{11}$ def'a daha ziyâde bir zinde kuvvetine mâlik olduğu anlaşıldığından bu suretde efvâh-ı nâriye-i mezkûrun 80 tonluk İngiliz Topuna elbette daha mürecceh ve fâ'ideli bulunduğu derkâr ve aşikârdır. Bundan başka 80 tonluk İngiliz Topunun

te'sirce olan işbu küllî noksâniyetden sarf-ı nazar olursa bile sıkleti hasebiyle de büyük bir muzırratı [v]ardır ki Krup Topunun sıkleti 52.000 kilogram ve 80 tonluk İngiliz Topunun sıkleti dahi 83.000 kilogram mikdârında bulunmasıdır.

-35,5 Santimetroluk Efvâh-ı nâriyenin Zırhlara Olan Te'siri-

Mezkûr topun zırhlara karşı olan te'siri bahsine gelince vezn-i barut 125 ve vezn-i mermi 520 kilogram olduğu hâlde 400 metrede ki sür'at-i ahîri 456 ve 2000 metrede 403 ve 3200 metrede sür'at-i mezkûr 374.5 metre ve mermi muhitinin beher santimetresine isâbet eden zinde kuvveti ise 400 metrede 49,5 ve 2000 metrede 38,6 ve 3200 metrede dahi 33,4 metre/ton mikdârı olduğu bi'l-tecrübe ma'lum bulunduğundan ve hâlbü ki fî zamanına hezâ mevcûd bulunan zırhlı gemilerden en kuvvetli ve meti[n] olanı İngiliz Devletinin "İnfileksibil" nâm zırhlısı olup mezkûr zırhlıyı 1800 metre mesâfeden delmek için bir merminin muhitinin beher santimetresinde 39,8 metre/ton sıkletinde bir zinde kuvveti bulursa derece-i vâfiyede olacağı husûsuda bi'l-tecrübe ma'lum bulunduğundan bâlada ki hesâbata nazarân 35,5 santimetroluk efvâh-ı nâriyenin mermiyâtı amûden tesâdüf etmek üzere 1800 metre mesâfeden endâht olundukda zırhlı-i mezkûr kâmilen delebileceği gibi diğer zırhlılar mesâfe-i ba'idede bulunsalar bile yine mezkûr merminin da'ire-i te'sir ve nüfûzundan halâs ve emin olamayacakları vâzih ve aşikârdır.

[Metin içerisinde burada Cetveller bulunmaktadır.]

1879 sene-i milâdiyesi Ağustosunda Meppân Poligonunda icrâ kılınan tecrübelerden anlaşıldığına göre 35,5 santimetroluk efvâh-ı nâriyenin mermileri amûden tesâdüf etmek üzere 2000 metre mesâfeden endâht olundukda 50:45 santimetre sihanında bulunan zırhlı levhaları kâmilen delüb geçeceği anlaşılmıştır. Efvâh-ı nâriye-i mezkûrun gerek kendüsüne ve gerekse hâvî olduğu kıt'aatın kâffesine hiçbir sakatlık âriz olmaksızın kemâl-i metânet ve resânetle 84 def'a endâht olduğu gibi her endâht dahi eyüce nişan almak ve hidemât-ı

sâ'ire-i nizâmî da'iresinde ifâ olunmak şartıyla $2\frac{1}{2}$: 2 dakika zarfında icrâ olunabileceği bi'l-tecrübe sâbit olmuştur.

'Maba'adı var'

Mühendishane-i Berrî-i Hümayun hocalarından

Kolağası Mehmed Pertev

EK-3: Alfred Krupp'un *Mecmua'-i Ebüzziya* 91. Sayısı içerisinde yer alan *Top Kralı yahud Alfred Krup ve Fabrikası* başlıklı makalenin 353. sayfasında bulunan gravürü.

Alfred Krup – (1812-1887)

EK-4: Mecmua'-i Fünûn-i Askerîye dergisinin, hicrî Cemaziyelahir 1299 tarihli ilk nüshasının kapak fotoğrafı.

